

TE/ΛΛΧ/619

Το Ταξίδι

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΕΡΑΣΣΩΤΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΚΑΡΘΑΪΟΣ

ΕΤΟΣ Α'

1945
ΤΕΥΧΟΣ 1

Α Π Ο Τ Α Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α : ΆΡΘΡΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ
ΆΓΓΕΛΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ, ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ, ΠΑΝΝΑΚΑΚΟΥ, ΓΙΑΝΝΗ
ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΛΚΑΝΗ, Γ. Τ. — ΠΟΙΗΜΑΤΑ,
ΛΙΛΗΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ, ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ. — ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΚΑΛΚΑΝΗ, ΡΕΝΑΣ ΚΑΡΘΑΪΟΥ. — ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ, ΘΕΑΤΡΟ, ΜΙ-
ΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.

ΑΘΗΝΑ - ΜΑΗΣ
ΧΙΛΙΑ ΕΝΝΙΑΚΟΣΙΑ ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΕΝΤΕ

Το Ταξίδι

ΙΔΡΥΤΗΣ — ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ :
ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΕΡΑΣΣΩΤΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ
ΔΙΤΗΣ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ : Ν. ΚΑΠΝΑΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ :
... ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΛΚΑΝΗ ...

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΣΚΕΨΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ

Γραφεία: Μέγαρο Καίσαρη,
οδός Αιόλου—αριθ. γραφείου 24

... ΕΤΟΣ Α—ΤΕΥΧΟΣ 1—ΜΑΗΣ 1945—ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 80 ...

Τ Ο Τ Α Ξ Ι Δ Ι

Μέσα στα τόσα άλλα, άξια το καθένα στο είδος-του, περιοδικά, ερχόμαστε κι' εμείς να προσθέσουμε το «Ταξίδι» με την πίστη πως δίνουμε κάτι που λείπει και που το χρειάζεται η εποχή-μας. Γιατί ο σκοπός μας δεν είναι να παρουσιάσουμε έναν καλό καθρέφτη της πνευματικής ζωής του τόπου-μας, και του άλλου κόσμου, χωρίς καμιά ιδιαίτερη προτίμηση και χωρίς κάποια αυστηρά χαραγμένη γραμμή· είναι να δουλέψουμε και ν' αγωνιστούμε για κάποιες ηθικές ιδέες και πνευματικές αξίες στις οποίες πιστεύουμε, συγκεντρώνοντας γύρο-μας όσο μπορούμε περισσότερους ομοϊδεάτες, και μάλιστα από τις νεότερες γενιές, και να τους δόσουμε τον τρόπο και την ευκαιρία να προχωρήσουνε στο δρόμο-τους.

Η πνευματική ζωή-μας είναι ακόμη γεμάτη απο ένα σωρό πρόληψες. Οι ψυχές-μας έχουν ακόμη αρκετή σκουριά. Το θάρρος-μας έχει δειλιάσει μπροστά στη μετριοπάθεια της τόσο ευχαριστημένης με τον εαυτό-της μετριότητας. Φοβούμαστε να μη μας πούνε αδιάλλαχτους και εξτρεμιστές. Δεν έχουμε καν ούτε τη δύναμη να ομολογήσουμε πως, με όλο το ξετύλιγμα που έπρεπε να πάρει η δημοτική γραφή-μας γλώσσα, και πλατύτερα η δημοτικιστική ιδέα, πρώτοι αοηγοί και δάσκαλοι-μας στάθηκαν και είναι πάντοτε ο Ψυχάρης και οι πρώτοι μαθητές-του. Ειδικά για τη δημοτική μας γλώσσα, έχουμε την ιδέα πως ο αγώνας για την επικράτησή-της, και για να διαμορφωθεί σε τέλειο, γνήσιο και κανονισμένο γραφτό όργανο γνώσης και πολιτισμού, δέν τέλειωσε ακόμη. Το εναντίο μάλιστα. Έχουμε τη γνώμη πως τώρα ίσια-ίσια, εξόν από την οπισθοφυλακή της νικημένης καθαρεύουσας, ο αγώνας αυτός έχει ν' αντιμετωπίσει και τους εσωτερικούς κινδύνους, που ποτέ ως τώρα δέν είτανε μεγαλύτεροι, και που απειλούν να καταστρέψουν τη γνησιότητα της γραφής-μας γλώσσας και να τη μαράνουν απάνω στην ανάπτυξη της· έτσι που να γίνει ανίκανη για να εκφράσει με ακριβολογία και καθαρότητα όλα τα λεπτά και ποικίλα νοήματα που έχει χρέος να εκφράζει η γραφή γλώσσα κάθε πολιτισμένου έθνους. Γιατι είναι πολλοί από κείνους που γράφουν, και πολλοί από τους λογοτέχνες ακόμη, που βαριούνται ή δέν το νομίζουν αναγκαίο να μελετήσουν τη γλώσσα-μας : εκείνοι που φαντάζονται πως της γλώσσας το ζήτημα είναι πια «ξεπερασμένο», οι ξεπεραστάδες να πούμε, ή που έχουν την απολίτιστη και αντιπνευματική ιδέα (αφάνταστη για ένα συγγραφέα χώρας πολιτισμένης) πως

το σπουδαίο είναι να έχει κανείς να πει όλα τα σπουδαία πράγματα που μας λένε αυτοί, και πως δέν έχει καμιά σημασία το όργανο με το οποίο θα τα εκφράσει.

Έτσι λοιπόν το «Ταξίδι», μαζί με τον πόλεμο που θέλει να κάνει στην πρόληψη και στον καθαρευουσιάνικο παλαιοημερολογιτισμό θα προσπαθήσει να βάλει στην προεπόμενη θέση και να στηρίξει το καθετί που έχει να δείξει γνήσιο και ζωντανό ο τόπος-μας και να το ξεχωρίσει από τα προϊόντα ενός ολέθριου και αδιανόητου σνομπισμού. Γιατί είναι πολλοί που, μὴν μπορώντας να πρωτοτυπήσουν με άλλον τρόπο στην τέχνη, γίνονται μιμητές άλλων που ανοίγουν καλούς ή, τις πιο πολλές φορές, κακούς δρόμους, και προδίνουν έτσι της τέχνης τους σκοπούς και την ουσία και, μαζί, νοθεύουν τη γλώσσα-μας με αγραμματοσύνες και δανεικούς καθαρευουσιανισμούς.

Όμως ο αγώνας-μας δέ θα περιοριστεί μόνο στα ζητήματα της τέχνης και της γλώσσας. Μέσα στο σάλιο του πολέμου και της εποχής που τον ακολουθήσε αμέσως μέσα στον τόπο-μας, είναι μεγάλο το ανακάτωμα που έγινε σε ιδέες και σύμβολα, σε αξίες και σε κατεύθυνσεις. Ανάγκη άμεση προβάλλει για ένα γενικό ξεκαθάρισμα και μια όσο γίνεται γρηγορότερη ταχτοποίηση. Να δούμε πού βρισκόμαστε και πού στέκεται η πνευματική ζωή-μας: τί είναι γνήσιο δικό-μας, για να μείνει και να υποστηριχτεί, τί είναι νόθο και δουλικά φερμένο από έξω, για να πολεμηθεί και να φύγει. Και στο πεδίο αυτό θ' ανοίξουμε πόλεμο (όπως στα ζητήματα της τέχνης, έτσι κι' εδώ) σε κάθε μύδα, σε κάθε πρόσκαιρη και προσωρινή τάση που ξιπάζει τους πολλούς και στενεύει τον πνευματικόν ορίζοντα του τόπου. Αν δέν ξεριζωθούνε τ' αγριόχορτα, το σιτάρι δέ φυτρώνει.

Όλα αυτά και όλοι αυτοί μας έχουν κάνει να πιστεύουμε πως το χρέος που έχει ένα σύγχρονο περιοδικό είναι κάτι περισσότερο από το να παρουσιάζει τη λογοτεχνική μόνο παραγωγή της εποχής-του.

Έτσι λοιπόν το «Ταξίδι» έρχεται ν' αγωνιστεί τον καλόν αγώνα για το νεοελληνικό πολιτισμό.

Αυτοί που παίρνουν στα χέρια-τους το τιμόνι σε τούτο το ταξίδι δέν έχουν πιά όλοι τα νιάτα που θα τους έδιναν τη δύναμη να παλέψουν μονάχοι με τα κύματα του πελάγου και τους ενάντιους ανέμους. Έχουν ανάγκη από νέους και εύρωστους ναύτες και αξίους πολεμιστάδες. Οι σελίδες-μας θα είναι ανοιχτές για να δεχτούν όλους όσους θα είχαν να μας πούνε κάτι καλό και γενναίο ή κάτι ωραίο κι' ευγενικό. Το περιοδικό-μας θα είναι «περιοδικό της ελεύθερης τέχνης και του ελεύθερου στοχασμού», που πάει να πει πως δέ θα υπακούει παρα μονάχα στους αυστηρούς νόμους της τέχνης και της καλής πίστης. Ξέρουμε, οι καλοί σκοποί δέν είναι αρκετοί για να δικαιώσουν ένα έργο. Με πίστη και αγάπη στη φυλή-μας και γιά τη φυλή-μας, και με θάρρος στην καρδιά, θα προσπαθήσουμε να τους πραγματώσουμε. Το καράβι είναι έτοιμο να σαλπάρει. Σαλπίζουμε συναγερό για όλους εκείνους που θα θελήσουν να ταξιδέψουν μαζί-μας.

ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Η ΕΠΙ-ΣΗΜΗ αναγνώριση της εθνικής-μας γλώσσας, που είναι δημοτική, από το ελληνικό κράτος, με το νόμο που δημοσιεύουμε παρακάτω, είναι βέβαια ένα γεγονός που πρέπει να το χειροκροτήσουμε. Είναι ένα ακόμη βήμα προς τη σίγουρη, όσο κι' αν αργεί, και τελειωτική νίκη της αλήθειας. Όμως αυτό το βήμα θα το θέλαμε εμείς πιο γενναίο και πιο μεγάλο. Αυτή την επίσημη αναγνώριση θα θέλαμε να την ακολουθήσουν αποφασιστικά μέτρα, να δούμε το δημοτικισμό να πατήσσει γερά το πόδι-του μέσα στο ίδιο το υπουργείο και σε όλη την παιδεία: συνεργεία από δημοτικιστές φιλολόγους, λογοτέχνες και εκπαιδευτικούς να είχανε κιόλας αρχίσει τη δουλιά για να ετοιμαστούν οι δρόμοι για τη μεγάλη εξόριστη που περιμένουμε να 'ρθει για να καθίσει στο θρόνο της.

Η ολοκληρωτική νίκη του δημοτικισμού δέν μπορεί ν' αποκτηθεί με ζητωκραυγές. Χρειάζεται γι' αυτήν δουλιά, πολλή δουλιά, με πίστη, με επιμονή, με σύστημα, επάνω σ' ένα καλά μελετημένο τρίχρονο ή πεντάχρονο σχέδιο.

....

ΤΗΝ 1 του Φλεβάρη δημοσιεύτηκε ο ακόλουθος νόμος «Περί οργανώσεως της εκπαίδευσως».

Άρθρον 1. Η δημοτική, η νεοελληνική κοινή, είναι γλώσσα εθνική και αναγνωρίζεται η βασική της σημασία δια την ελληνικήν παιδείαν.

Άρθρο. 2. Εις την λαϊκήν εκπαίδευσιν η δημοτική γλώσσα ορίζεται ως γλώσσα των διδακτικών βιβλίων και της διδασκαλίας. Εις τα αναγνωστικά βιβλία της Ε' τάξεως των σχολείων της Στοιχειώδους Εκπαίδευσως η δημοτική εισάγεται από του σχολικού ετους 1945—1946 και της Γ' τάξεως των σχολείων τούτων από του σχολικού ετους 1946—47.

Άρθρο. 3. Η δημοτική γλώσσα μετα της νεοελληνικής Λογοτεχνίας λαμβάνουν βασικήν θέσιν εις το πρόγραμμα μαθημάτων των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσως, των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαίδευσως ως και των Πανεπιστημιακών Σχολών, αι οποια καταρτίζουν τους καθηγητάς της Μέσ. Εκπαίδευσως.

Άρθρο. 4. Ο τρόπος της εφαρμογής του παρόντος Νόμου ως και αι καθ' έκαστα λεπτομέρειαι των διατάξεων αυτού θα καθορισθούν δια κανονιστικού Διατάγματος».

....

ΜΙΑ φορά, ο αρχισυντάχτης του «Νουμά», αντιγινωμώντας σε κάποιο μικροζήτημα με το διευθυντή-του, του είπε:

«Μα τότε ο Νουμάς δέν είναι λογοτεχνικό περιοδικό...».

Κι' εκείνος του αποκρίθηκε: «Και ποιός σου είπε πως είναι λογοτεχνικό περιοδικό;».

«Τότε τί είναι;» τόν ρώτησε ο αρχισυντάχτης, «πολιτικό, κοινωνιολογικό;» «Τίποτα απ' αυτά» είτανε η απάντηση του Δ. Ταγκόπουλου «Ο Νουμάς είναι Νουμάς. Τη στιγμή που θα πάψει να είναι θα είναι περιττό και να εξακολουθεί η έκδοσή του...».

Έτσι λοιπόν το «Ταξίδι» παίρνει πάλι στα χέρια-του και συνεχίζει το «Ταξίδι» της ιδέας του δημοτικισμού. Και δε θέλει κι' αυτό να είναι μονάχα λογοτεχνικό περιοδικό, παρά να είναι το «Ταξίδι»...

....

Ο ΦΙΛΟΣ Θράσος Καστανάκης σ' ένα χρονογράφημά του στά «Καθημερινά

Νέα», εδώ και κάμποσες μέρες, μιλούσε για μερικά παιδιά που ανατρέφονται με ξένες γκουβερνάντες. Έτσι αυτά τα ελληνόπουλα, μιλώντας από τα μικρά τους χρόνια όλη την ώρα μια ξένη γλώσσα, ξεχνούνε τα ελληνικά τους και γίνονται «φραγκολεβαντίνοι» μέσα στην ίδια την πατρίδα τους. Πραγματικά αυτό το πράγμα είναι πολύ θλιβερό και κάνει ντροπή στα σπίτια που φιλοδοξούνε να μορφώσουνε τέτια παιδιά. Ωστόσο αυτός ο κίνδυνος είναι μικρός για τον τόπο μας αν όχι φανταστικός. Στα παιδιά που μεγαλώνουν μέσα στην Ελλάδα νικά στο τέλος πάντα η ελληνική γλώσσα. Δεν ξέρουμε Έλληνες που να μην ξέρουν ελληνικά. Και αν υπάρχουν ελάχιστοι, αυτοί δέ μας ζημιώνουν και ούτε μας διαφέρουν. Το μεγάλο δυστύχημα είναι άλλο: Είναι πως η μόρφωση που παίρνουμε στα σχολεία είναι καθαρευουσιάνικη και πως το καθημερινό ανάγνωσμα του Έλληνα, που είναι οι εφημερίδες, κάνει ότι μπορεί για να νοθήσει το γλωσσικό-μας αίσθημα. Το αποτέλεσμα είναι πως όλοι οι Έλληνες είμαστε φραγκολεβαντίνοι, του ελεεινότατου είδους, και πως αυτός ο φραγκολεβαντισμός μπαίνει με τρόπο και στη λογοτεχνία-μας. Η δημοτική-μας ασκημίζει, σκοτεινιάζει, φεύγει από την ψυχή-μας. Γίνεται καθαρεύουσα με τη μάσκα της δημοτικής: Είμαστε οι άνθρωποι που έχουν χάσει τον εαυτό τους. Αυτόν το φραγκολεβαντισμό έχουμε χρέος να πολεμήσουμε. Γιατί αυτός δέ θα μας αφήσει να πάρουμε τη θέση που μας ανήκει μέσα στον πολιτισμένο κόσμο.

....

ΕΧΟΥΜΕ και μείς τη γνώμη πως η εθνική γιορτή στις 25 του Μάρτη έπρεπε να πάρει πανηγυρικό χαρακτήρα, ύστερ' από τα τόσα πολεμικά και θλιβερά πολιτικά γεγονότα των τελευταίων καιρών. Μα η γιορτή αυτή νομίζουμε πως είχε ανάγκη από έναν τόνο χαρούμενης ανακούφισης και μαζί περισυλλογής, από εκδήλωση συκρατημένης και σοβαρής κριτικής και απο επίγνωση της σπουδαίας ανάγκης που έχουμε για συστηματική εργασία και αυτοσυγκέντρωση σε μοναδικά δύσκολη εποχή που πρόκειται ν' ακολουθήσει. Μα αντί γι' αυτά, ακούσαμε πάλι πολλές καυχήσάρικες ρητορείες και πολλούς αυτοθαυμασμούς και αυτοέπαινους, είδαμε να σκορπίζεται σ' όλες τις μεριές πολλή αυτοϊκανοποίηση. Απ' αυτή τη γραμμή όχι μόνο δεν ξεφύγανε οι διανοούμενοι και οι λόγιοι που λάβανε μέρος, παρά ίσα ίσα αυτοί υπερθεματίσανε στις ομιλίες-τους από βήματα και ραδιό-

φωνα και στη δημοσιεμένη-τους αρθρογραφία σ' εφημερίδες και περιοδικά.

....

ΔΕΝ μπορέσανε να νιώσουν οι ρήτορες αυτοί και αρθρογράφοι πως ο λαός έχει ανάγκη να παιδαγωγηθεί σε ίσιους και φωτεινούς δρόμους της αλήθειας και της πραγματικότητας και να μάθει πως το να φυλάξει στους χρόνους της δουλείας και της κατοχής ακέραιο τον εθνισμό του, ζωηρή την πίστη στην αναστάση του, θερμή την αγάπη της πατρίδας, και το ν' αντισταθεί για να διατηρήσει την ανεξαρτησία της γνώμης και την εθνική του ψυχή δέν είταν παρά εκείνο που οπωσδήποτε έπρεπε να κάνει σά χρέος-του και τίποτα περισσότερο. Οι κολακειές για υπερφυσικά κατορθώματα και για μοναδικά στην ιστορία παραδείγματα είναι πράματα ασύστατα και αντιπαιδαγωγικά, που, αντί να φρονηματίζουν, το εναντίο σκορπίζουν υπερηφάνεια βλαβερή και κούφια υπερφροσύνη, και φέρνουν ως αποτέλεσμα το γενικό αίσθημα πως μπορεί τάχα ύστερ' από τόσα μεγαλουργήματα ν' αναπαύεται ο λαός-μας στις δάφνες-του, εκεί που ίσα ίσα τώρα χρειάζεται ένταση εργασίας, δραστηριότητα, όρεξη για νέους αγώνες και απόλυτη πειθαρχία στις υπεύθυνες κυβερνητικές επιταγές.

....

ΑΚΟΜΗ, εκείνο που κάνει εντύπωση, αν δέ φέρνει αγανάχτηση, είναι πως οι ίδιοι εκείνοι άνθρωποι που κολακεύονται να λογαριάζονται ως πνευματικοί οδηγοί και που σε κάθε καθεστωτική ή πολιτική αλλαγή αλλάζουν και ιδεολογικό πουκάμισο, οι ίδιοι πάλι βγήκανε να μιλήσουνε για πίστη σε ιδέες και για ελευθερία του λόγου. Αφού θαυμάσανε διχτατορίες και αλαλάξανε γι' αυτές, αφού υπηρέτησανε με προθυμία τούς ξένους και θορυβήσανε σε καιρούς κατοχής, έρχονται τώρα να μιλήσουν σά διδάχοι και υπερπατριώτες για ζητήματα συνείδησης, λευτεριάς και ίσας γνώμης. Πάντα οι ίδιοι βγαίνουν στον αφρό, χωρίς να υποπεύονται πως τα κινήματά-τους αυτά λογαριάζονται, και πολύ μάλιστα, όχι μόνο από έναν περιορισμένο κύκλο συναδέλφων-τους που τους παρακολουθούν, παρά και από μιά πλατύτερη κοινή γνώμη και που, σιγά σιγά, αρχίζει να σχηματίζεται.

....

ΈΝΑ χαρακτηριστικό για τους καιρούς-μας θέαμα παρουσιάζει, εδώ και κάμπο-

σα χρόνια, η πλατεία του Δημοτικού Θεάτρου. Το θέατρο γκρεμισμένο από τη διχτατορία. Στην πλατεία δυό προτομές. Η μιά, μεγάλη, ψηλά ανεβασμένη σε μια πελώρια χοντρή στήλη: ο μπουστος του Ιωάννη Δροσόπουλου που κοιτάζει την Εθνική Τράπεζα.

Πιό πίσω, πέτρα σε μιάν άκρη, μικρός, σκυφτός, ραχτικός, στέκεται σα φοβισμένος ο μουσουργός Σαμάρας. Ένα ασήμαντο κολιντίλι του Καραγκιόζη δίπλα στο Βεληγκέκα. Καμιά υπηρεσία τουρισμού ή εξωραϊσμού της Αθήνας δέ συλλογίστηκε να εξαφανίσει αυτή την ασκήμια, αυτή την αντιασθητική συντροφική απομόνωση ενός γίγαντα τραπεζίτη και ενός νάνου καλλιτέχνη, αυτό το ελεεινό αντικαλλιτεχνικό θέαμα και αυτή την ντροπερή δυσαναλογία, που είναι και αντιστροφή προς την τιμή που χρωστά ο τόπος-μας στον καθέναν από τους δυό. Ποιός θα βρεθεί τώρα να ξαναχτίσει τό θέατρο και να βγάλει από την πλατεία αυτά τα δυό άσκημα πράγματα;

....

ΤΟ «ΤΑΞΙΔΙ» πιστεύοντας άκράδαντα στην ελευθερία της σκέψης και της συνείδησης, θεωρεί τη λογοκρισία ως τον ποταπότερο θεσμό που εφάρμοσε η απολυταρχική και κατα συνέπεια η φασιστική ασυδοσία.

Ωστόσο, έχοντας υπ' όψη το κακό που προξενεί ο «κίτρινος τύπος» και γενικά το κίτρινο έντυπο, οποιασδήποτε πολιτικής παράταξης και ιδεολογίας, δέν μπορεί παρά να τον βάλει κι αυτόν στην ίδια μοίρα μ' εκείνη.

Ο «κίτρινος τύπος» που ζει υποδουλιζοντας τα πιό ταπεινά πάθη,

που εκμεταλλεύεται την κάθε συφορά, εθνική ή άλλη, που δέ σέβεται τίποτα και ατιμάζει τα πάντα, δημιουργεί το ψυχολογικό κλίμα που κάνει δυνατή την κάθε λογής καταπίεση.

Ο κίτρινος τύπος, που ασελγεί στο ιερό όνομα της λευτεριάς, είναι γνήσιό αδέρφι της τυραννίας που τη σκοτώνει.

....

Με μεγάλη χαρά μαθαίνουμε πως σε λίγες μέρες κυκλοφορεί το καινούργιο περιοδικό «Ελεύθερα Γράμματα», με διευθυντή το φίλο κ. Δημήτρη Φωτιάδη, παλαιό διευθυντή των «Νεοελληνικών Γραμμάτων», κατα την τελευταία-τους περίοδο, και με συνεργάτες πολλούς από τους καλύτερους πνευματικούς εργάτες του τόπου-μας, και αγαπητούς-μας φίλους, που οι περισσότεροι απ' αυτούς είταν επίσης παλαιοί συνεργάτες εκείνου του περιοδικού. Βλέποντας τα «Ελεύθερα Γράμματα» σα μια συνέχιση του περιοδικού που τόσο είχε διαβαστεί και αγαπηθεί, και που σταμάτησε την έκδοσή-του την ημέρα που τα φασιστικά στρατεύματα του κατακτητή πάτησαν τα πατριικά-μας χώματα, τα χαιρετίζουμε σαν αγαπητό συνάδελφο και συναγωνιστή, και τους ευχόμαστε να συνεχίσουν με κάθε επιτυχία τον τίμιο αγώνα-τους για τον πολιτισμό και την προκοπή τούτης της πολυδοκιμασμένης χώρας.

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Στην προσπάθεια που αρχίζει δειλά-δειλά να διαγράφεται, από την απελευθέρωση κι' εδώθε, για την ανοικοδόμηση του τόπου, υλική και ηθική, καλό θα ήταν να μη λησμονηθεί πως, αν θέλουμε να χτίσουμε πάνω σε θεμέλια και όχι σε άμμο, δεν αρκεί να επιβάλουμε μηχανικά στο κλίμα-μας μορφές ζωής συγχρονισμένες. Δεν αρκεί να εξασφαλίσουμε την ευζωία ή τη στοιχειώδη δικαιοσύνη στον πολίτη. Πρέπει να χειραφετήσουμε τον άνθρωπο. Νά τον χειραφετήσουμε όχι εξωτερικά, βίαια, υποδαυλίζοντας τις αμεσότητες βιωτικές-του απαιτήσεις που θα πάρουν αναγκαστικά τη δραστική έκφραση δυναμικών διεκδικήσεων.

Πρέπει, προπαντός, να του δώσουμε τα μέσα να χειραφετηθεί μονάχος-του, εσωτερικά, να τον οπλίσουμε με μιά λυχνία στο χέρι. Αυτό και μόνο είναι το νόημα της αληθινής, της βαθύτερης και της ανώτερης λευτεριάς του ανθρώπου.

***

Το άλφα κάθε προκοπής είναι και θα είναι αναγκαστικά κι' αύριο η Παιδεία. Δέ μιλώ μονάχα για την τυπική εκπαίδευση που τελειώνει, λίγο-πολύ, με την αποφοίτηση του υποψήφιου πολίτη από τα μαθητικά θρανία. Στον τομέα τούτον υπάρχουν—δόξα νάχει ο Θεός—πολλοί ειδικότεροί-μου που θα μιλήσουν, ελπίζω μάλιστα κατηγορηματικά, όταν φτάσει η κατάλληλη ώρα. Η παιδεία όμως δεν εξαντλείται με τη συμπλήρωση του κύκλου των συστηματικών σπουδών. Αυτό, που είναι αλήθεια και για χώρες πολύ πιο προηγμένες από τη δική μας, έχει ιδιαίτερη σημασία για τον τόπο-μας. Έχει σημασία για ένα λόγο απλούστατο όσο και πασίγνωστο: Πως η κατώτερη εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι απογοητευτικά λειψή. Δεν ξέρω

αν η προσπάθεια για εθνική ανασυγκρότηση—σωστότερο θα ήταν να προγραμματίζεται «αναμόρφωση»—πρόκειται να πάρει μορφή ουσιαστική, ριζοσπαστική, και στον κλάδο της Παιδείας. Μα και τούτο αν ήτανε ν' αληθές, πάλι η πολιτεία θα είχε ν' αντιμετωπίσει δυο προβλήματα βασικά για τη μεταβατική περίοδο που περνούμε: Την αποστερισμένη συμπλήρωση της μοραία ελαττωματικής εκπαίδευσης μιας ολάκερης γενιάς—των παιδιών που φοίτησαν στα σχολεία κατά τη διάρκεια του πολέμου, — και την άρση της αγραμματοσύνης των γενεών που προηγήθηκαν. Κάνω απόλυτα συνειδητή χρήση του χαρακτηρισμού «αγραμματοσύνη», με πλείρια συνειδηση του πόσο είναι βαρύς. Και μόνο η κρατική καρκινοβασία στο ζήτημα της γλώσσας θα ήταν αρκετή να τον δικαιολογήσει: Υπάρχουν ανάμεσα μας γενιές που δέ διδάχτηκαν τη δημοτική και που αναγκάζονται ωστόσο να τη διδάσκουν, υπάρχουν άλλες που δέ διδάχτηκαν παρά μονάχα την καθαρεύουσα (τα «ία» και τα «ωά») και που φιλοδοξούν να διδάχτεί η ίδια γλώσσα και στα παιδιά-τους, υπάρχουν άλλες που διδάχτηκαν τη δημοτική, άλλες τη μιχτή, άλλες τότε τη μιά και τότε την άλλη. Και δεν είναι μονάχα το ζήτημα της γλώσσας. Είναι το ζήτημα του σχολικού προγράμματος, της διδασχθείσας ύλης, των αλληλοσυγκρουόμενων εκπαιδευτικών συστημάτων, της «κλασσικής» παιδείας και της «πραχτικής». Αν τα παιδιά είχανε το μέσο να ξυπνήσουνε κάπως πρόωρα και να εκφραστούν κοινοβουλευτικά για μās τους πρεσβύτερους θάπρεπε να μας μαυρίσουνε δίχως έλεος και δίχως ελαφρυντικά, πέρα ως πέρα...

Ας αφήσω όμως την επίσημη εκπαίδευση, που είναι ξένο χωράφι,

για νάρθω στην ανεπίσημη, την εξωσχολική. Εδώ καθέννας-μας έχει το δικαίωμα να μιλήσει με το στόμα της προσωπικής-του εμπειρίας. Ο κάθε Έλληνας που κατόρθωσε να ξεκόψει από το αμέτρητο κοπάδι των τυφλών ομοίων-του είναι κι' ένας ήρωας. Ποτέ η λέξη «αυτοδημιούργητος» δέ βρήκε δικαιότερα την εφαρμογή-της. Γιατί δεν είναι μονάχα ο ζήλος, η έφεση, η φιλοπονία που διακρίνουν τον κάπως καλλιεργημένο άνθρωπο στον τόπο-μας από τον οποιοδήποτε ίσης καλλιέργειας ξένο. Είναι και η αυτοθυσία, ο παράφορος φανατισμός. Υπάρχουν περιπτώσεις που μονάχα η παράκρουση μπορεί να εξηγήσει το φαινόμενο ενός νεοέλληνα που αποφάσισε, ύστερα από σιωπηλή συνωμοσία με τον εαυτό-του, να ξεστραβωθεί: Είναι οι περιπτώσεις που μιά κοινωνική μειοξία τον καταδίκασε να μη διδαχτεί, στην πρόσφορη εποχή, την παιδική ή την πρώτη νεανική, — μιά ξένη γλώσσα.

Νά ποιά είναι η πραγματικότητα, γυμνή, απερίφραστη, κυνική: Ο έλληνας που δεν ξέρει γαλλικά, εγγλέζικα ή γερμανικά, δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να χειραφετηθεί πνευματικά. Μπορεί να φάει τα νιάτα-του σκυμένος πάνω σε φυλλάδες, μπορεί να εξαπατήσει τον εαυτό-του, από τραγική άγνοια πως κάτι τέλος κατ'άφερε, μπορεί, αν είναι αρριβίστας, να ξεγελάσει ένα μικρό κύκλο ανιδεων πως ξεχωρίζει. Όμως στην πραγματικότητα, θα μένει σκλάβος της αμάθειας. Διαπίστωση σπαραχτική: Τη μητρική-του γλώσσα, που του χρειάζεται για να λυτρώσει την ψυχή-του, αν θελήσει να τη μεταχειριστεί για μέσο μορφωτικό, θα διαστρεβλώσει το πνεύμα-του.

***

Δεν έχω την πρόθεση να υποστηρίξω πως η εκμάθηση της ξένης γλώσσας πρέπει να βρεθεί τρόπος ώστε να γίνει περιττή. Τουναντίον υποστηρίζω πως η γνώση-της πρέπει να

μην είναι στο μέλλον προνόμιο μιάς ολιγαρχίας. Υποστηρίζω όμως και κάτι άλλο, πολύ βασικότερο: Πως η ζωντανή γλώσσα του ελληνικού έθνους, ξεπερνώντας το στάδιο του στοιχειώδους μέσου για συνεννόηση κι' έκφραση ατομικών διανοημάτων, ανάγκη να γίνει μέσο μορφωτικό, ν' αποχτήσει μίαν αυτάρκεια στοιχειώδη.

Πως θα μπορούσε να την αποχτήσει την αυτάρκεια τούτη η γλώσσα-μας; Απλουστάτα: αν γινότανε μια προσπάθεια συστηματική ώστε, τις βάσεις εκείνες της παιδείας που προσφέρει η γνώση μιας οποιασδήποτε διαδεδομένης ευρωπαϊκής γλώσσας να μπορεί να τις προσφέρει η ίδια η ελληνική. Δεν πρόκειται εδώ για την ικανοποίηση μιάς κοντόθωρης σωβινιστικής αξίωσης. Δεν πρόκειται για εφαρμογή ενός τυπικού προγράμματος που θα κολάκευε την εθνική-μας φιλαυτία. Πρόκειται για την πλήρωση ενός τρομαχτικού κενού, την ιερή υποχρέωση να δοθεί απόκριση σε μιά ζωτική, παλλόμενη ανάγκη. Πρόχειρη ανασκόπηση των μέσων που παρέχονται σε σύγχρονο Έλληνα όταν θέλει να μορφωθεί, να προσανατολιστεί κάπως στον κόσμο της σκέψης, να συγκροτήσει εσωτερικά τον εαυτό του, μπορεί να μας δείξει σε πόσο αξιοθρήνητη κατάσταση βρισκόμαστε από την άποψη τούτη.

Αποφοιτούμε από τα γυμνασιακά θρανία αμόρφωτοι, για να μεταπηδήσουμε — όσοι μεταπηδούμε — στα πανεπιστημιακά, με σκοπό να ειδικέψουμε τις γνώσεις-μας σ' ένα συγκεκριμένο επιστημονικό κλάδο. Αποχοτούμε ίσως έτσι την ενημερότητα του τεχνικού, όμως ποτέ την εσωτερική συγκρότηση του πολίτη που υποτίθεται πως ανήκει σε μιά διανοούμενη τάξη. Η υπόθεση της πνευματικής αυτής συγκρότησης είναι και μένει έργο πρωτοβουλίας ατομικής—πράμα σκόπιμο ίσως ίσαμε ένα ορισμένο σημείο, υπο τον απαράβα-

τον όμως όρο να είναι κι' αντικειμενικά κατορθωτό. Αλλά δεν είναι μονάχα ο πολίτης ο προορισμένος ν' ακολουθήσει μιάν οποιαδήποτε επιστήμη, που ενδιαφέρει κοινωνικά. Είναι κι' ο άλλος, η πολυπληθέστερη φυσικά κατηγορία των ανθρώπων που αφοσιώνονται σ' ένα οποιοδήποτε πραχτικό επάγγελμα, χωρίς για τούτο και να παραιτούνται απο το αίτημα της πνευματικής τους καλλιέργειας, της προσωπικής ανάπτυξης-τους. Τόσο εντούτοις για τους πρώτους όσο και για τους δεύτερους οι αντικειμενικοί όροι προβάλλουν απογοητευτικά αρνητικοί. Σκέφτηκε κανένας ποτέ το χιμαιρικό αγώνα του έλληνα που θα ήθελε να επικοινωνήσει πρώτα και κύρια με την κλασσική ελληνική παιδεία; Αναλογίστηκε κανένας τη μοίρα του νέου εκείνου που, έστω κι' αν είναι κάτοχος μιάς ξένης γλώσσας, μὴν έχοντας όμως αρκετά χρηματικά περισσέματα θα πάσχιζε να βρεί τα εφόδια που του είναι απαραίτητα για το πιό στοιχειώδες πνευματικό ζήτημά του; Νιάτα χάθηκαν, ζωές υπονομεύτηκαν απο την αρρώστια ανεπανόρθωτα, στὸν απεγνωσμένον αγώνα να εξοικονομήσουν με στερήσεις και με δάκρυα τα μέσα για ν' αγοράσουν λίγους τόμους. Στα δημόσια αναγνωστήρια για να καταφύγει θάπρεπε, όταν πάψει τουλάχιστο νά ναι φοιτητής, να είναι χασομέρης. Κι' αν είναι υπάλληλος, οπωσδήποτε εργαζόμενος; Κι' αν δεν ξέρει λατινικά, αρχαία ελληνικά, γαλλικά; Ανάγκη τότε η ψυχὴ του νά γονατίσει διαβάζοντας τα εθνικά κείμενα σε μιάν αντεθνική καθαρεύουσα, αρχαιίζουσα, αττικίζουσα, μιχτή ή οποιαδήποτε ανάλογη νεκρή γλώσσα.

Γλωσσικός σωβινισμός; Όχι. — Χρέος ανώτατο μονάχα να λυτρωθεί η ψυχὴ του έθνους απο το ζυγό των παντοειδών επιδράσεων που τη νοθεύουν. Δέν είναι η ανάγκη να καλλιεργηθεί το άτομο που ενδιαφέρει και μόνο. Είναι η βαθύτερη σκοπιμότητα

που εξυπηρετείται όταν, την παιδεία του, την αποχτήσει στή μητρική του γλώσσα. Όλοι οι γραμματισμένοι νεοέλληνες δουλεύουμε λίγο-πολύ στα σχήματα που μας επέβαλε, όταν διατρέχαμε τα πρώτα, τα εύπλαστα νιάτα-μας, η ξενόγλωσση παιδεία. Έχουμε πουλήσει ένα μέρος της ψυχής μας για την απόκτηση των δύσκολων αυτών καρπών. Υπάρχουν αναμεταξύ μας άνθρωποι που δεν εσπούδασαν μονάχα σε γλώσσα ξένη, παρά που διανοούνται, που φρονούν, κατα τρόπο ξένο. Πέρασαμε ακόμα κι' ολάκερες εποχές που, το να σκέφτεσαι ξενικά, να περιφρονάς τον τόπο-σου, περνούσε γι' απόκτημα πολύτιμο, αγαθό μέγα. Η εθνική ζωή-μας γνώρισε «προσωπικότητες» που δογματίζαν πως, τότε μόνο θα εκπολιτιστούμε σα λαός, όταν απαρηνηθούμε τον εθνικό εαυτό μας.

***

Τί πρέπει να γίνει; Νά η στιγμή να το καταλάβουμε, να το πραγματοποιήσουμε, αφού εγκαινιάζουμε και μιὰ καινούργια περίοδο της ιστορίας-μας. Περνούμε μιὰ εποχή όπου η βαθύτερη επανάσταση—πνευματική, κοινωνική,—γίνεται, καθώς έχει δηλωθεί, απο το ίδιο το κράτος. Τόσο το καλλίτερο για το συγκεκριμένο αυτό σκοπό, αφού καθώς θα φανεί αμέσως η πολιτεία μπορεί να τον εξυπηρετήσει.

Στο πλαίσιο των γενικών μέτρων που αποσκοπούν την αναμόρφωση της εθνικής ζωής, θα έπρεπε να μελετηθεί η ίδρυση ενός κρατικού Οργανισμού με αποστολή τη διαφώτιση του ελληνικού λαού έξω απο τα καθιερωμένα σχήματα της συστηματοποιημένης παιδείας. Ενός οργανισμού υποβοηθητικού της τελευταίας τούτης, μα και με σκοπιμότητα γενικότερη. Ο οργανισμός αυτός, συμπληρωμένος αναγκαία απο εκδοτικό τμήμα, θ' αναλάβαινε, καταστρώνοντας ένα εκτεταμένο πρόγραμμα, να εκθέσει μεταφρασμένα στη ζωντανή-

μας γλώσσα όλα τα κεφαλαιώδη εκείνα πνευματικά μνημεία της ανθρωπότητας που αποτελούν την ιερή-της παρακαταθήκη. Αρχίζοντας απο τα κείμενα της κλασσικής ελληνικής παιδείας, θα περνούσε βαθμιαία στα ελληνικά, στα λατινικά, στα μεσαιωνικά, στα νεότερα. Η λογοτεχνία, η φιλοσοφία, η ιστορία, η γενική επιστήμη θα περιλαμβάνονταν στο πλατύ τούτο πρόγραμμα, δίχως δογματική μονομέρεια και δίχως ειδική, ακαδημαϊκή, επεξεργασία. Οι φιλολογικές, οι σχολιασμένες εκδόσεις, έχουν αποστολή περιορισμένη και είναι αποτελέσματα μακριάς προεργασίας. Μας χρειάζονται κείμενα, προπάντων κείμενα συνοδευμένα απο γενικά κατατοπιστικές εισηγήσεις. Σ' όλο το διάστημα της ως τα σήμερα ύπαρξης-της η Ακαδημία μας παρουσίασε δυό μονάχα αρχαία κείμενα, πανάκριβα προτού ακόμα γίνουν δυσεύρετα, κι' απευθυνόμενα σ' έναν οπωσδήποτε περιορισμένο κύκλο ειδικών. Δέν πρόκειται τώρα γι' αυτό. Οι ακαδημαϊκές εκδόσεις χρειάζονται και η αποστολή-τους είναι αναγνωρισμένη. Ο προτεινόμενος όμως Οργανισμός δέν έχει τίποτα το κοινό μ' αυτές. Η αποστολή-του είναι να εκδώσει, σε χρονικό όρια κατα το δυνατό περιορισμένα, και πρώτ' απ' όλα σε τιμές απολύτως προσιτές, μ' ευκολίες εγγραφής, προνομιακές κατηγορίες κι' όλες τις δυνατές διευκολύνσεις, κείμενα άρτια, υπεύθυνα, εξυπηρετικά.

Είναι φανερό πως ένα τέτοιο έργο μονάχα το κράτος είναι σε θέση να το αναλάβει. Προηγούμενα υπάρχουνε πάμπολλα, σε ξένους τόπους, που θα μπορούσανε να του σταθούν οδηγοί. Η ιδιωτική πρωτοβουλία, ούτε στο οικονομικό βάρος ενός τέτοιου έργου θα είτανε δυνατό ν' ανθήξει, μα — και προπάντων—ούτε τις εγγυήσεις ενός κρατικού οργανισμού θα παρείχε. Γνωρίσαμε κατα καιρούς κάμποσες προσπάθειες εκδοτών που διαφημιζανε ανάλογες μ' αυτή

προθέσεις. Είναι περιττό να διατυπωθούν εδώ κρίσεις γι' ανολοκλήρωτες άλλωστε εκδηλώσεις που είχανε κίνητρο κυρίως επιχειρηματικό. Η υπόθεση της διαφώτισης ενός λαού δέν μπορεί να είναι έργο ιδιωτικό και ανεύθυνο. Είναι διέπουσα γραμμή που μόνη η Πολιτεία δικαιούται αλλά κι' έχει το χρέος να χαράξει.

Δόξα νάχει ο Θεός, στον τόπο-μας υπάρχουνε τη στιγμή τούτη κάμποσοι άνθρωποι που θα είτανε σε θέση να επωμιστούν το βάρος μιάς αποστολής καθώς αυτή. Ένα συνεργείο λογίων, επιστημόνων, κατάλληλα καθοδηγημένο, σε γενικότατες άλλωστε γραμμές, εμφορούμενο απο την πίστη που κι' αυθόρμητα διαθέτει, είμαι βέβαιος πως θ' απαντούσε ολοπρόθυμα στην πρόσκληση της Πολιτείας. Το έργο που θ' αναλάβαινε, βαρύτατο βέβαια, δέν είναι κάτι ξένο προς τα βαθύτερά του ιδανικά και τις προσωπικές του επιδιώξεις. Υπάρχουν κι' όλες πάνω σε πολλά κείμενα εργασίες μεταφραστικές, εισηγητικές, εκδεδομένες, που δέ θα χρειαζόταν παρά να διαλεχτούν απο μιαν Επιτροπή διευθύνουσα, κι' ίσως ίσως ν' αναθεωρηθούν απο τους συγγραφείς-τους, για τον ειδικό τούτο σκοπό. Υπάρχουν άλλες αρχιτισμένες, τελειωμένες ή σχεδιασμένες, μόνο που δέν μπορούνε να εμφανιστούν απο την έλλειψη των κατάλληλων, οικονομικών κυρίως μέσων. Γι' αυτό η προτεινόμενη λύση θα είτανε μιὰ διέξοδος. Όσο για τα κεφάλαια τέλος, αυτά δέ θα είταν ίσως παράτολμο να υποστηριχτεί πως θα βρίσκονταν χωρίς ουσιαστική επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Ανεξάρτητα απο τους ειδικούς πόρους που μπορούνε να δημιουργηθούν, η προικοδότηση του Οργανισμού θα έπαιρνε στην πραγματικότητα τη μορφή ενός δανεισμού απο μέρους του κράτους, γιατί, όπως έχουν αποδείξει τα διάφορα ως τώρα προηγούμενα, η ζήτηση είναι τόση

Μικροσκοπικές ποιήτριες

Πρίν από λίγες μέρες, ενα απόγεμα χτύπησε η πόρτα-μου, και όταν άνοιξα, μπήκανε μέσα δυο κοριτσάκια πιασμένα χέρι χέρι. Μου συστήθηκαν μόνες-τους: η μιά είταν η Δανάη Γρηγοράτου και είταν εφτά χρονώ, η άλλη η Τούγια Δελλαγραμμάτικα, μόλις έξι.

Τις ρώτησα τί θέλουν, και η κατάπληξη-μου είταν μεγάλη, όταν η Δανάη, η πιό μεγάλη, βγάζοντας απο τη σάκα-της δυο τετράδια, μου είπε: «Σας φέραμε νά διαβάσετε τα ποιήματά-μας και να μας πείτε τη γνώμη-σας».

Η σοβαρότητα και η αξιοπρέπεια των παιδιών είταν τόση, που όχι μόνο δέ σκέφτηκα να γελάσω, παρά και τις κολεσα με την ίδια σοβαρότητα να μπουνε μέσα και να καθήσουν.

Καθήσαμε και οι τρεις κοντά κοντά για ν' αρχίσουμε το διάβασμα των ποιημάτων. Αρχίσαμε με το τετράδιο της Δανάης. Απόξω απο το τετράδιο έγραφε: «Τετράδιο τραγουδιστών ποιημάτων Δανάης Γρηγοράτου». Τη ρώτησα τί εννοούσε με τα τραγουδιστά ποιήματα. «Αυτά τα ποιήματα», μου αποκρίθηκε, πρώτα βρίσκω το σκοπό-τους και ύστερα γράφω τα λόγια». Ώστε και η μουσική είτανε δική-της. Την παρακάλεσα να μου

που θ' απορροφούσε αμέσως την παραγωγή. Περιστό θα είτανε να νομιστεί ωστόσο πως, το γενικό του-το έργο, δέ θα το τοποθετούσε βέβαια το κράτος σε βάση εμπορική, παρά πως τουναντίο θα φρόντιζε να το βαλει με κάθε τρόπο στη διάθεση του κοινού, εφοδιάζοντας με πλήρεις σειρές των εκδόσεων όλες τις σχολικές, κοινοτικές, δημοτικές και άλλες δημόσιες βιβλιοθήκες.

***

Είπαμε πως φιλοδοξούμε μιάν Αναγέννηση.

Νά λοιπόν η ευκαιρία ν' αναλάβει η Πολιτεία για το έθνος τον έξοχο ρόλο που έπαιξαν στην Ιστορία του πολιτισμού οι Άνθρωποι της Αναγέννησης και οι Εγκυκλοπαιδιστές του 18ου αιώνα.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

τα τραγουδήσει, κι' η μικρή Δανάη άρχισε:

Μια γαλατού πήγε να πάρει γάλα,
κι' όπως ερχότανε, της χύθηκε σαν τ'άλλα.
Κι' όταν επήγε να πάρει κι' άλλο,
της χύθηκε κι' αυτό σαν τ'άλλο.
Αχ, σκεφτότανε, και το μυαλό-της γύ-
ριζε απο φούρκα,
τί θ' απογίνω γ'ω χωρίς το γάλα;

Τί θ' απογίνουμε;

Και σχεδόν δίχως να πάρει διόλου αναπνοή, άρχισε να μου τραγουδάει και το δεύτερο ποίημα:

Σ' αυτό το σπιτάκι κάθουμαι εγώ,
κι' άμα δύσει ο ήλιος, πέφτω να κοιμηθώ.
Πολύ πρωί ξυπνώ κι' ακούω το πουλάκι,
[το καλό:
κούκου, κούκου!

Και με τον ίδιο τρόπο βιαστικά βιαστικά μου τραγουδήσε και τα δέκα ποιηματάκια-της.

Μου έκανε εντύπωση ο μελαγχολικός και μονότονος σκοπός όλων των τραγουδιών-της. Όμως και τα λόγια-τους μου φάνηκαν περιέργα. Αυτή η τραγική γαλατού που διαρκώς της χύνεται το γάλα — «αχ, τι θ' απογίνω γ'ω χωρίς το γάλα;» Κι αμέσως παρακάτω, η δυστυχία που φαρδαίνει σαν τους κύκλους στο νερό όταν πέσει μέσα καμιά πέτρα, και που απλώνεται και μας φτάνει όλους! «Τί θ' απογίνουμε;» ρωτάει η μικρή ποιήτρια. Και το γάλα που όλο χύνεται! Όλα αυτά παίρνουνε κάτι φανταστικές διαστάσεις και μας βυθίζουν σε μιά αγωνία: «τί θ' απογίνουμε χωρίς το γάλα;» Σα να ρωτάμε, τί θ' απογίνουμε δίχως φως, δίχως αέρα, δίχως ελπίδα! Τί τραγικό μοτίβο το γάλα που χύνεται και όλο χύνεται. Σε γεμίζουν μελαγχολία τα ποιήματα της μικρής Δανάης.

Το μικρό πουλάκι, στο δεύτερο ποίημα, που πρωί, πρωί θαμπά, το ακούσ να φωνάζει «κούκου, κούκου» θαρείς πως είναι το σύμβολο της μοναξιάς. Η φωνή του απείρου. Και το πουλάκι στα μάτια της μικρής ποιήτριας είναι καλό: «κι' ακούω το πουλάκι το καλό: κούκου, κούκου!»

Χαίδεψα τα μαλλάκια της μικρής Δανάης και την ευχαρίστησα που ήρθε κι' αυτή σαν το καλό πουλάκι να μου τραγου-

δήσει τα μελαγχολικά τραγουδάκια-της. Και τώρα ανοίγω το τετράδιο της ελάχιστης Τούγιας Δελλαγραμμάτικα. Όλο όλο το ποιητικό έργο της Τούγιας είταν μονάχα τούτο το τετράστιχο:

Πάμε κάτω στο γιαλό,
στο γιαλό το ριμιτό,
για να δούμε τα παιδιά,
τα παιδιά τα ριμιτά.

Δέν μπόρεσα να μη γελάσω με το αθώο τετράστιχο της μικρούλας. Τη ρώτησα τί εννοεί με τη λέξη ριμιτός. Ο γιαλός είναι ριμιτός, τα παιδιά είναι ριμιτά. Η Τούγια μου εξήγησε κατακόκκινη απο την ντροπή-της, πως ριμιτός... πώς να το πεί αλλιώς δέν ήξερε, πάει να πει.. ριμιτός. Της είπα μήπως ήθελε να πεί έρημος, ερημικός, μα η μικρή Τούγια επίμενε: «Όχι, όχι, ριμιτός θα πεί ριμιτός». Εγώ τότε προσποιήθηκα πως εκατάλαβα: μα το μικρό κοριτσάκι, που κατάλαβε πως της έλεγα ψέματα, μου είπε σοβαρά σοβαρά: «Δέν το καταλαβαίνετε το ποιήμά μου, γιατί δέν έχει τελειώσει. Θα το τελειώσω άμα μεγαλώσω».

Συγχάρηκα τα δυο παιδιά για τα ποιήματά-τους, τους έδωσα από ένα γλυκό και τα άφησα να φύγουνε. Εγώ όμως άρχισα ν' ανεβοκατεβαίνω μέσα στο γραφείο-μου. Δέν μπορούσα να ησυχάσω. «Πώς νά'ναι άραγε», συλλογιόμουνα, «αυτά τα ριμιτά παιδιά; Πώς νά'ναι ο ριμιτός γιαλός; Πώς θα το τελειώσει το ποίημα-της η Τούγια, άμα μεγαλώσει;»

Άρχισε να βραδιάζει, και το δωμάτιό-μου γέμισε ήσκιους. Απο ενα μακρινό ραδιόφωνο ακουγόταν ενα πιάνο που έπαιζε μια «Σπουδή» του Σοπέν.

Άνοιξα το παράθυρό μου, για ν' ακούγεται η μουσική καλύτερα, και μέσα στο δωμάτιό μου, μαζί με τους ήχους, χύθηκε και η μυρουδιά απο κάτι μακρινά τριαντάφυλλα. Τότε μεμιάς κατάλαβα τι θα πει ριμιτός: κατάλαβα πώς πρέπει νά'τανε αυτά τα παιδιά τα ριμιτά, και πώς ο γιαλός ο ριμιτός, όπου έπαιζαν τα παιδιά. Και ακόμα ένιωσα πώς θα τελείωνε το ποίημα της Τούγιας, που θα το έγραφε άμα μεγαλώσει. Και μέσα στο σκοτάδι μου φάνηκε πως άκουγα μια χαμηλή κοριτσιίστικη φωνούλα να μου διαβάσει:

Πάμε κάτω στο γιαλό,
στο γιαλό το ριμιτό,
για να δούμε τα παιδιά,
τα παιδιά τα ριμιτά.

όπου ρίχνουν τον αητό,
τον αητό τον δίχως ταίρι,
για να φτάσει στα ψηλά
το γαλάζιο-τους τ'αστέρι.

Θέλουν, τα χλωμά παιδιά,
κάποιος τρόπος να βρεθεί,
στη χαρτένια την ουρά
τ'αστεράκι να δεθεί.

Κι' όλο γνέφουνε του αητού
και του κάνουνε σημάδι.
Μα, να! χάθηκε κι αυτός,
παν κι αυτά μες στο σκοτάδι...

Πάμε κάτω στο γιαλό,
στο γιαλό το ριμιτό
για να βρούμε τα παιδιά,
τα παιδιά, άχ, τα ριμιτά.

PENA ΚΑΡΘΑΙΟΥ

■ ■ Η τέχνη, οι καλλιτέχνες και η εποχή-μας

Η εποχή-μας είναι κρίσιμη. Ένας κόσμος γκρεμίζεται, κι' ένας κόσμος γενιέται. Η δημιουργία όμως του νέου κόσμου «κυοφορείται» κακά. Είναι αλήθεια πως σε κάθε κυοφορία υπάρχει πόνος, υπάρχει αίμα: αλλιώς, δέν γίνεται τοκετός. Αλλά ο πόνος, το αίμα, οι τραγικές κραυγές, άν είναι φυσιολογικό συνακόλουθο της γέννησης του νέου, δέ σημαίνει πως προσιωνίζουν πάντα μιά ευτυχισμένη ανατολή. Πολλές φορές ο πόνος είναι τόσο μεγάλος, το αίμα τόσο πολύ, ώστε να οδηγούν στο θάνατο και το νεογνό και το «γεννήτορα».

Δέν είναι εύκολο, μέσα στη ζέστα της πάλης των λαών να διακρίνεις πού στα

ματούν τα όρια του λυτρωτικού πόνου και πού αρχίζει η καμπύλη του θανάτου. Το ανθρωπινό πάθος—ένστικτο τυφλό—ενεργεί τόσο απόλυτα ώστε μηδενίζει κάθε λογική, κάθε έννοια μέτρου και ηθικής. Το συναίσθημα μένει κυρίαρχο, και η διάπλασή-του γίνεται το μοναδικό μέσο για τη φυσιολογική πορεία του πόνου.

Έτσι η κρίση της εποχής-μας, ο φόβος του ολοκληρωτικού θανάτου, η αποφυγή-του και η λυτρωτική γέννηση του νέου, καταντά, σε τελευταία ανάλυση, ζήτημα διαμόρφωσης του συναισθηματικού κόσμου των ατόμων, ζήτημα κολτούρας, ζήτημα «ανθρωπιάς».

Ο ψυχικός πολιτισμός, η «ανθρωπιά»,

είναι ως ένα σημείο πρόβλημα πρακτικής, ηθικής δράσης και ως ένα σημείο, ζήτημα επιστημονικής μόρφωσης· ή καλύτερα, η πρακτική δράση, η προσπάθεια δημιουργίας άνετων υλικών βιοτικών όρων των ατόμων. και η επιστημονική καλλιέργεια, η προσπάθεια δημιουργίας σωστού τρόπου σκέψης, είναι απαραίτητες προϋποθέσεις της «ανθρωπιάς». Αυτή θα τη δώσει, η τρίτη σφαίρα της εκδήλωσης της ανθρώπινης δραστηριότητας: η σφαίρα και ο κόσμος της τέχνης.

Σε μια γενικότατη διαλεκτική σύλληψη της ανθρώπινης ζωής, η Τέχνη αποτελεί τη σύνθεση με την οποία αίρεται η αντίθεση της πρακτικής δράσης και της επιστήμης.

Πραγματικά, η πρακτική δράση είναι ο τρόπος με τον οποίο το άτομο λύνει τις αντιθέσεις του με το περίγυρο· ο τρόπος αυτός όταν εκλογικεύεται αποτελεί μιά θεωρία. Η διαφορετική όμως τοποθέτηση των ανθρώπων μέσα στην κοινωνική διάρθρωση δίνει διαφορετικές δυνατότητες στον καθένα για την κατανίκηση ενός εμπόδιου. Πολλές φορές ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει ο ένας το Α εμπόδιο με επιτυχία, είναι ολότελα ανεφάρμοστος για τον άλλον. Έτσι το εκλογικευμένο βίωμα του ενός, δηλ. η θεωρία του, είναι λανθασμένη για τον άλλον, ο οποίος θεωρεί ορθή τη δική του θεωρία, την εκλογίκευση του δικού του τρόπου κατανίκησης του εμπόδιου.

Οι θεωρίες αυτές συγκρούονται, και η σύγκρουσή τους αίρεται με την αφαίρεση των προϋποθέσεων που δημιούργησαν την αντίθεσή τους, με την αφαίρεση δηλ. του παράγοντα της ειδικής τοποθέτησης του ατόμου, στοιχείου άλλωστε που αδιάκοπα μεταβάλλεται μέσα στην ανακατάταξη των στοιχείων της κοινωνικής συγκρότησης. Τότε αυτές οι επί μέρους θεωρίες γενικεύονται σε νόμους που συγκροτούν την επιστήμη και δεν είναι τίποτε άλλο παρά η «γενίκευση» των βιωμάτων.

Οι άνθρωποι όμως τότε, δρώντας επιστημονικά, δηλ. λογικά, είναι υποχρεωμένοι να κάνουν κάποια αφαίρεση από τον εαυτό τους, να πιέσουν το συναισθηματικό τους κόσμο· αυτό είναι οδυνηρό· δεν μπορούν όμως και να τ' αποφύγουν, γιατί η λογική δράση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη της κοινωνικής ζωής.

Μ' αυτόν το τρόπο όμως δημιουργείται η σύγκρουση της πρακτικής δράσης και της επιστήμης, και η σύγκρουση αυτή, που εκδηλώνεται σα συναισθηματική πίεση, δεν αίρεται παρά μόνον σαν αγαπήσει ο άνθρωπος την αφαίρεση που του επιβάλλει η λογική. Σα μετατρέψει

δηλ. τη «γενίκευση» σε «ιδεοποίηση» των βιωμάτων. Για να γίνει όμως αυτό χρειάζεται ένα μέσο που να δρά άμεσα στο συναισθηματικό κόσμο του ατόμου. Απ' αυτή την ανάγκη ξεπήδησε η θρησκεία, και απ' την ίδια ανάγκη γεννιέται η τέχνη, που ο ρόλος της γίνεται κυριαρχικότερος από το ρόλο της θρησκείας, όσο η γνώση του ανθρώπου πλαταιίνει.

Όταν η Τέχνη συνειδητοποιεί αυτόν το ρόλο της, τότε μόνον η Τέχνη μπαίνει στην υπηρεσία της ζωής. Μ' αυτή την έννοια μιλάμε για την πρακτική ανάγκη που πρέπει να ικανοποιεί η Τέχνη στη ζωή των ατόμων.

Και επειδή «ανθρωπιά» σημαίνει να μπορείς να ξεχνάς κάποτε κάποτε και τον εαυτό σου, δηλ. να ξεπερνάς την αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στην πρακτική δράση και την επιστήμη, ανάμεσα στην επιθυμία και τη λογική, λέμε πως κρίση ανθρωπιάς σημαίνει κρίση καλλιτεχνικής συνείδησης.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, για την κρίση της εποχής μας, μεγάλη ευθύνη πέφτει και στους ώμους της Τέχνης, και αρκετά ευθύνονται οι εργάτες της. Αυτοί έπρεπε να προλάβουν ή έστω να μετριάσουν την τραχύτητα της κρίσης. Δεν το κατόρθωσαν. Δεν μπόρεσαν να δώσουν στους ανθρώπους τη δυνατότητα και την ικανότητα της καλλιτεχνικής θεώρησης του κόσμου. Δεν μπόρεσαν να κάνουν τους ανθρώπους να δούν τους εαυτούς τους καλλιτέχνες και καλλιτεχνήματα. Δεν μπόρεσαν να φτιάξουν «ανθρωπιά».

Είναι ανάγκη πιά, να καταλάβουν, να συνειδητοποιήσουν βαθιά τον ιστορικό ρόλο που η σύγχρονη δυναμική της κοινωνικής εξέλιξης τους επιβάλλει. Άς θυμηθούν το ρόλο του κληρού στις παλιότερες εποχές. Η Τέχνη παίρνει τη θέση της θρησκείας, σαν κοινωνικό φαινόμενο, και όσο περισσότερο προχωρεί αυτή η αντικατάσταση, τόσο και πιο σημαντικός γίνεται ο κοινωνικός ρόλος του καλλιτέχνη. Αυτό πρέπει να το καταλάβουν. Δεν είναι πιά το χαρούμενο και τρελλό παιδί που προβάλλει στα έκπληκτα μάτια της οικουμένης το όραμα μιάς αγνά παλλόμενης ψυχής με το χρώμα, τον τόνο, ή το μάρμαρο. Είναι ο ηγέτης.

Ο ηγέτης αυτός ρόλος υποχρεώνει τον καλλιτέχνη να σκεφτεί πως η δημιουργία του δεν είναι μια υποκειμενική εκδήλωση, οσοδήποτε κι' αν εμφανίζεται σαν τέτοια, οσοδήποτε κι' αν ήταν ή έπρεπε να είναι τέτοια α λ λ ο τ ε.

Η καλλιτεχνική δημιουργία είναι το μοναδικό μέσο για την ολοκλήρωση του ατόμου. Τον καλλιτέχνη πιά δεν μπορεί να τον ενδιαφέρει το άτομό του παρά μόνον σαν προβολή κοινωνικού όγκου.

ΠΑΛΙΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΔΡΟΜΟΙ

Δέν είναι πολύς καιρός που πιστευαν οι περισσότεροι πως η εποχή των γλωσσικών αγώνων είχε πιά περάσει και η νεοελληνική λογοτεχνία πως είχε πάρει τον καλό της δημιουργικό και άξιο δρόμο. Ο «Νουμάς» είχε τελειώσει την αποστολή του και η μακρόχρονη δράση του μέσα στα τριανταπέντε του χρόνια είχε βάλει την ιστορική της σφραγίδα.

Μα νά, τελευταία, που τα γλωσσικά και πνευματικά προβλήματα έρχονται στην επιφάνεια με νέα ορμή και οξύτητα. Το γλωσσικό ζήτημα, που ταλανίζει το έθνος απο τα παλιά χρόνια, πρωτίτερα απο την επανάσταση του 1821, και που είχε γεννήσει αντιγνώμεις και είχε φέρει καταδιωγμούς στους παλιούς εκείνους διδασκάλους του Γένους, απο τους καιρούς ακόμα που λειτουργούσαν οι Σχολές της Μολδοβλαχίας — μαζί και τα προοδευτικά κύματα της ελεύθερης σκέψης, βρίσκουν ακόμα

μεταξύ μας εκείνους που αρνιούνται την προσοχή και τη δικαίωση που τους αξίζει. Ξαναγυρίζουν προς παλαιούς έρωτες και πισωδρομήματα, σε στιγμές μάλιστα κρίσιμες, που το έθνος, η κοινωνία, ο λαός, πρέπει να έχουνε συνείδηση ακέρια της ουσιαστικής σπουδαιότητας που παρασταίνουν τα προβλήματα αυτά για τη μελλοντική Ελλάδα. Έχουν λοιπόν υποχρέωση όσοι από καιρό δείξανε τους δρόμους που ξεδιαλύνουν αυτά τα προβλήματα και καθαρίζουν τα ζητήματα από κάθε τυφλωμένη πρόληψη και σκλαβωμένη σκέψη, να ξαναπιάνουνε το κοντύλι και να ξαναβγούνε στο πνευματικό πολεμικό μέντανι.

Τί έγινε ως τώρα στους στερνούς αυτούς καιρούς; Οτι έγινε και στα πολιτικά και στα κοινωνικά ζητήματα. Πλημμύρισε ο τόπος απο άσκοπες και κούφιας θεωρίες, και ήρθαν στον αφρό κάθε μικρόλογη κενοδο-

Προβολή όμως κοινωνικού όγκου σημαίνει αφαίρεση των απολύτως ατομικών στοιχείων. Ο Καλλιτέχνης δέν εκφράζει την «ψυχή του», παρά την ψυχή — συσταμένη του περιβάλλοντός του. Ο Καλλιτέχνης μ' άλλα λόγια, γίνεται με τη δημιουργία του το όργανο της «ιδεοποίησης» των βιωμάτων. Στο έργο του αναγκαστικά μπαίνει μια έντονη πνοή διανοητισμού. Η δημιουργία του αποτελεί την καλλιτεχνική έκφραση μιάς ιδέας. Άς μ' ην τρομάξουν οι καλλιτέχνες. Εκφράζοντας καλλιτεχνικά την ιδέα, εκφράζουν την ίδια τους την ψυχή. Ολόκληρον εαυτού τους. Τα συναισθήματα γεννιούνται απο τη σύγκρουση ατόμου-περίγυρου. Η σύγκρουση αυτή δέν είναι τυφλή ή τυχαία. Είναι σύγκρουση για ένα σκοπό. Ο σκοπός είναι απόρροια μιάς ανάγκης και η πλήρωση της ανάγκης δημιουργεί τη λογική σκέψη, και η λογική σκέψη προϋποθέτει την ιδέα (με την έννοια της ιδεολογίας· έστω κι' αν αυτή σ' ωρισμένες ενέργειες εμφανίζεται σαν εστικτώδης κίνηση της αυτοσυντήρησης. Και τούτο, γιατί ιδεολογία δέν σημαίνει την πλήρωση ενός συνειδητού μόνο σκοπού, παρά την πλήρωση

ενός σκοπού αιτιατικά προσδιορισμένου. Και ο άνθρωπος κινείται, συνειδητά ή ασυνείδητα, πάντα σκόπιμα και αιτιατικά προσδιορισμένα.

Αυτά σημαίνουν πως στην καλλιτεχνική δημιουργία η ιδέα, το στοιχείο της καθαρής νόησης, αποτελεί την ουσία της δημιουργίας και, σα στοιχείο νοητικό, είναι και λογικά συλληπτό. Ο τρόπος εξ άλλου της έκφρασης της ιδέας, που καθορίζεται απο το συναισθηματικό κρυστάλλο του καλλιτέχνη αντίκρυ στο περίγυρο, είναι κι' αυτός λογικά συλληπτός, αφού ο συναισθηματικός κόσμος κινείται με τρόπο που δέν ξεφεύγει από τη φυσική νομοτέλεια. Έτσι και το όλο φαινόμενο της καλλιτεχνικής δημιουργίας είναι λογικά συλληπτό.

Τα στοιχεία αυτά μας δίνουν τη δυνατότητα της επιστημονικής έρευνας του φαινομένου της Τέχνης και της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Η μελέτη αυτή δίνει στον Καλλιτέχνη τη δυνατότητα να βρεί γρήγορα και σταθερά τον εαυτό του και, κύρια, το δρόμο για ν' αγγίξει όσο το δυνατό πιο βαθιά και πιο πλατιά την ψυχή του συνανθρώπου.

ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΟΣ

ξία και ξιπασμένη άρνηση. Η λογοτεχνική-μας εργασία, με όλο το προς τα εμπρός περπάτημά-της και την ανάδειξη καινούργιων ταλέντων, φανερώνει στο σύνολό-της αναρχικό ανακάτωμα ιδεών και συστημάτων, που το καταστάλαγμα-τους για καιρό θα είνε πολύ δυσκολοκατόρθωτο. Η κοντινή φιλολογική-μας παράδοση έγινε στόχος κι' αντι-κείμενο κατακριτικής, και το ζύγισμα αξιών και χαρακτήρων, που δημιούργησαν αυτή την παράδοση, γίνεται μέσα σε μια θύελλα με νοθευμένα βαρίδια.

Καθρέφτης αυτής της διανοητικής πραγματικότητας είναι τα λογοτεχνικά περιοδικά που προσφέρονται στην πνευματική δίψα των νέων και τ' άλλα λογίς έντυπα με κάποια εδώ κι' εκεί τιμημένη εξαίρεση. Με το πρόσημα της βαθιάς και μεγαλόπνευστης τέχνης και την πεποίθηση της πιο προχωρημένης προοδευτικότητας, ξεφεύγει ο ποιητικός λόγος από τα νόμιμα σύνορά-του, που μολατάυτα είνε τόσο πλατιά και πολυποίκιλα για όποιον μπορεί να σταθεί στο καθαυτό νόμά-του. Ο πεζός λόγος είνε σα να δέχεται τη θολούρα ανώμαλων ψυχικών φαινομένων, χωρίς να μπορεί να τα δικαιώσει και τα τοποθετήσει με την πνοή της ανώτερης τεχνικής-του. Η κριτική, τέχνη του λόγου απο της πολυτιμότερες, γίνεται όργανο μιας υποκειμενικής εξηγητικής έκθεσης, που φτάνει κάποτε στην αισθητική παρεξήγηση.

Πόσοι άπ' αυτούς που κρατούνε σήμερα την πένα έχουν την επίγνωση της σπουδαιότητας της πνευματικής λειτουργίας που τους έλαχε; Υπάρχουν βέβαια, μα όσο διαλεχτοί κι' άν είναι δέν ικανοποιούν τον κανόνα. Μακριά από την υποψία πως με όσα εκθέτουμε εδώ επιθυμούμε να κατηγορήσουμε. Διαπιστώνουμε μονάχα. Και φυσικά δέν έχουμε την ιδέα πως η μονόμερη αντίληψη ενός ή πολλών έχει τίποτα προνομιακά δικαιώματα για ν' απαιτεί απο τα

προβλήματα της τέχνης λύση σύμφωνα με το δικό-της τρόπο. Μα το περίεργο είναι πως αυτοί που μεταχειρίζονται τα μη στερεά σκαλοπάτια για ν' ανεβούνε στα επικίντυνα τεχνητά ύψη που βρίσκονται τα λυρικά νεφελώματα και οι ακρότητες, συχνά μετακομίζουν το καλλιτεχνικό και γλωσσικό υλικό που σέρνουνε μαζί-τους απο τα πιο πισωδρομικά και αντικαλλιτεχνικά στοιχεία, ενώ σύγκαιρα δέ διστάζουν να κατηγορούνε την κοντινή-μας λογοτεχνική και γλωσσική παράδοση ίσα ίσα για γλωσσικές ακρότητες και ποιητικά εγκεφαλικά κατασκευάσματα.

Αυτά δείχνουν σε πόση αντίφαση βρίσκονται οι θεωρίες-τους απο την πράξη και πόσο μακραίνει το πάρονομο αίστημά τους απο το νόημα της αληθινής και νόμιμης τέχνης. Εύκολο είναι να υποστηρίζει κανείς πως η τέχνη του λόγου ακολουθεί τ' αχνάρια της εποχής-της, και για τούτο κάθε τόσο αλλάζει τους εκφραστικούς-της τρόπους και τα ενδιαφέροντά-της. Μα και δέν είναι δύσκολο σε κανένα να γνωρίζει πως οι κανόνες, απόλυτοι και σχετικοί, απο τ' αρχαία μνημεία του έντεχνου λόγου, είναι καθορισμένοι αυστηρά μέσα σε σύνορα που μονάχα ο βαθμός της αξίας του λογοτέχνη μπορεί πάντα να τα διατηρεί και μαζί να τα πλαταινει ωστόσο. Σ' αυτό το βαθμό της αξίας βρίσκεται η μπόρεση της προοδευτικότητας, ακόμα του πραγματικά καινούργιου και της πρωτοτυπίας.

Έπειτα δέν πρέπει να ξεχνούμε πως στα έργα της φαντασίας λογαριάζεται η ψυχή που βάζει μέσα-τους ο λογοτέχνης, και πως η ψυχή αυτή αντιπροσωπεύει το ήθος της προσωπικότητάς-του. Άπ' αυτά, και πέρ' από κάθε νόμιμη κι' εύλογη επίδραση, βγαίνει ο ιδιαίτερος εκείνος χαρακτήρας που ξεχωρίζει απο κάθε άλλον και γνωρίζεται και με τα θέματα και με το ύφος και με την όποια-του συνθετική έξαρση. Και η

Μονοτονική και απνευματίστη γραφή

Ύστερ' απο τόσες πολύχρονες προσπάθειες, τόσες προτάσεις και συζητήσεις, μα και την τελευταία ανακίνηση του ζητήματος (Η Δίκη των τόνων και η Αντιδικία των τόνων) υπάρχουν βάσιμες πιά ελπίδες ότι πάει να πάρει κάποια οριστική λύση το ζήτημα της απνευματίστης και μονοτονικής γραφής της γλώσσας-μας. Είναι το πρώτο βήμα προς την ορθογραφική απλοποίηση της γραφής-μας. Είμαστε όλοι οι φιλόλογοι και οι γλωσσολόγοι όλοι υπόλογοι απέναντι στις γενεές των ταλαιπωρημένων μαθητών και απέναντι στο Έθνος ολόκληρο για τη διατήρηση αυτού του ορθογραφικού λαβύρινθου της γλώσσας-μας. Σε κάθε εκδήλωση της ζωής διαπιστώνει κανείς τον έμφυτο νόμο της ελάχιστης προσπάθειας, που αντιμάχεται το περιττό.

Στο ζήτημα της γραφής της γλώσσας-μας, απο μια νεκρή πιά παράδοση, αντιστρατευόμαστε, για βλάβη-μας, αυτό το νόμο. Γιατι κι' η τάση της αναπροσαρμογής, της ανανέωσης, της απλούστευσης, επαλήθευσης του νόμου της ελάχιστης προσπάθειας είναι. Κι' ο κάθε άνθρωπος έχει χρέος να προσπαθεί πάντα στον τομέα της ειδικότητάς-του να κάνει πιο άνετη, πιο ανεμπόδιστη, πιο

ποικιλία που προσφέρουν τούτα τα προσωπικά στοιχεία στη διανοητική επικοινωνία και κίνηση ενός τόπου, αποτελούνε την πνευματική ζωή και τη δυναμικότητα που αυτή μπαρεί ν' αναπτύξει και να εκδηλώσει.

Με αγάπη λοιπόν και σεβασμό προς τη δημοτική παράδοση, τη γεννημένη απο τη δυνατή και μακρόχρονη ζωτικότητα του λαού, με την αφοσίωση προς το ιδανικό της πνευματικής αναγέννησης, με φρόνημα υψωμένο απάνω απο τα ταπεινά και τα στενοκέφαλα, ο λογοτέχνης πρέπει να πορεύεται και να προσπαθεί. Απο τα παλαιότερα περιοδικά, αυτό το δρόμο υποστήριξε με συνέπεια και συνέχεια μόνο ο «Νουμάς», όσο περισσότερο του είτανε δυνατό, παρά τις απαραίτητες εναντιότητες, και γι' αυτό η χαρακτηριστική και ιδιότυπη πορεία-του άφησε ζωηρή

καλή τη ζωή της ανθρώπινης κοινωνίας. Η Πολιτεία έχει χρέος να συνεργαστεί με το γλωσσολόγο και τον παιδαγωγό στον τομέα των γλωσσικών μαθημάτων για την καλύτερη δυνατή απόδοσή-τους, με σκοπό την πνευματική αρτίωση της σχολικής νεολαίας, δηλαδή των πολιτών.

**

Οι τόνοι και τα πνεύματα είναι έξω από το σώμα των λέξεων, είναι ο «οπλισμός» τους, κι' έτσι η κατάργησή-τους δεν αναφέρεται κυρία στην «ορθογραφική» απλοποίηση.

Οι θεωρητικές συζητήσεις και η λογοτεχνική κι' εξωλογοτεχνική πράξη έδειξαν ότι έχει πιά ωριμάσει η τονική απλοποίηση, και δέ μένει παρά η νομιμοποίηση, η αναγνώριση, η κωδικοποίησή-της απο την Πολιτεία.

**

Συγκεντρώνω στη μονογραφιούλα τούτη κάποιες σύντομα διατυπωμένες παρατηρήσεις γενικές ή λεπτομερειακές για το μονοτονικό σύστημα γραφής.

1. Πνεύματα και τόνοι. Για της δασείας και της ψιλής την κατάρ-

επίδραση σε μια ολόκληρη εποχή, βοήθησε όλα τα ελπιδοφόρα ταλέντα ν' ανεβούνε απο την αφάνεια και το μαρασμό, που τα είχαν καταδικάσει, καθώς γίνεται και σήμερα, οι σκολαστικοί και οι στενοκέφαλοι των τότε αναγνωρισμένων φύλλων και περιοδικών.

Τώρα πάλι, με τα τελευταία κοσμογονικά γεγονότα, ζωντανέψανε και ήρθανε στην εθνική-μας ζωή ανάλογα περιστατικά της περασμένης εκείνης εποχής, και μάλιστα με γενικότερη και απαιτητικότερη σπουδαιότητα, που προσκαλούνε σε νέους πνευματικούς αγώνες. Άν σ' αυτούς μπορέσει το «Ταξίδι» να δώσει τη δική-του προσφορά με όση δύναμη και πίστη χρειάζεται, θα το αποδείξουν οι καιροί που έρχονται.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

γηση δε χρειάζεται πιά να γίνεται λόγος, γιατί πραγματικά έχουν καταντήσει μια βλαβερή ενόχληση, χωρίς να εξυπηρετούν κανένα σκοπό, χωρίς να έχει καμιά λογική βάση η διατήρησή τους. Τα τρία τονικά σημάδια έχουν τρία διαφορετικά σχήματα, τρία διαφορετικά ονόματα, τρία διαφορετικά κατεβατά για τους κανόνες της χρήσης τους και σημα δογραφούσαν σε πολύ παλιούς αιώνες τρία διαφορετικά είδη (όχι ύψη) φωνές, σήμερα όμως τα χρησιμοποιούμε για το μοναδικό, το δυνάμικόν τονισμό, που έχουμε. Έτσι έχουμε τρία ονόματα, τρία σχήματα, τρεις κανόνες για το ίδιο ακριβώς γλωσσικό φαινόμενο, και την ύπαρξή τους δεν τη δικαιολογεί τουλάχιστον ούτε καμιά συνωνυμική απόχρωση.

**

2. Δεν έλειψε και η αισθητική αποψη του ζητήματος. Υποστηρίχθηκε δηλαδή ότι είναι πιό ωραία η λέξη η στολισμένη με τα πνεύματα και τους τόνους παρά η άτονη και απνευμάτιστη. Εδώ όμως δεν είναι ζήτημα προσωπικού γούστου, είναι ζήτημα συνήθειας. Τα συνηθίσαμε τόσο πολύ (απο την πρώτη μας γνωριμία με τη γραφή μας) αυτά τα πλουμιά των λέξεων, ώστε να τα θεωρούμε, αισθητικά, σαν απαραίτητα. Η έλλειψή τους μας δίνει την εντύπωση πως η εικόνα της λέξης είναι λειψά σχεδιασμένη, λειψά, όχι σχετικά με το ρασιοναλιστικό δέον, αλλά σχετικά με την εικόνα που συνηθίσαμε να βλέπουμε. Αυτή η συνήθεια μας δημιούργει μια κάποια αισθητική γνώμη και μας ξενίζει το μάτι κάθε λειψάδα η παραποίησή της. Όμοια είναι η δυσκολία που νιώθει το νιόφερτο χωριατόπουλο στην Αθήνα, που συνηθισμένο στα κακοτράχαλα του χωριού του, σκοντοβαΐζει περπατώντας τις πρώτες μέρες στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο της μεγαλόπολης. Γιατί τάχα στα κεφαλαία δεν καταλαβαίνουμε την αισθητική ανάγκη των τόνων; Μήπως μόνο γιατί είναι γραμμένα ανάμεσα σε δυο νοητές ευθείες παράλληλες κι' όχι γιατί συνηθίσαμε την ατονική εικόνα τους; Αν είχαμε συνηθίσει να γράφουμε τόνους και πνεύματα και στα κεφαλαία, δε θα αισθανόμαστε, βλέποντάς τα ξαφνικά άτονα, την ίδια λειψάδα που αισθανόμαστε τώρα στις μικρογράμματα λέξεις; Η μήπως διαβάζοντας τα λατινικά και τα αγγλικά και τις άτονες ιταλικές, γαλλικές ή γερμανικές λέξεις ξενιζόμαστε έστω και μια στιγμή απ' το συναίσθημα της αισθητικής αυτής λειψάδας, που νιώθουμε διαβάζοντας τα δικά μας άτονα; Είναι λοι-

πόν ζήτημα συνήθειας του ματιού. Τις πρώτες φορές σα να σε δυσκολεύει* το ατονικό ή το μονοτονικό κείμενο. Ύστερα όμως συνηθίζεις, κι' ευχαριστιέσαι πιότερο, αισθητικά με τη λαγαρή απλότητά του.

Απο καθαρή αισθητική άποψη ίσα ίσα η απλή εικόνα της λέξης είναι πολύ πιό όμορφη απ' τη φτιασιδωμένη, για ένα μάτι με αισθητική καλλιέργεια, που δεν το γοητεύουν πολύχρωμα τα φαράω και τα ποικιλόγραμμα baroques. Και η εποχή μας βρίσκει πιότερη ομορφιά στην απλότητα τόσο στην περιοχή των Καλών Τεχνών, όσο και στη γλώσσα και στην κάθε βιοτική εκδήλωση. Στη γλώσσα μάλιστα ιδιαίτερα έχει επιδράσει ο φολκλорισμός του δημοτικού τραγουδιού και της λαϊκής φράσης με την όμορφη και μεστή απλότητά της. Η νεοελληνική γλώσσα είναι simplex munditiis, για να πώ την πετυχημένη έκφραση του Οράτιου.

**

3. Μερικοί φεύγοντας απ' τον υπερβολικό συντηρητισμό της αστηρής τιμητικής διατήρησης των τόνων και των πνευμάτων, έφτασαν στην άλλη άκρη, στον εξτρεμισμό της αχρήστευσης όλων των τόνων.

Δημοσιεύτηκαν μελέτες και λογοτεχνικά κείμενα με ατονική γραφή, από το Βηλαρά και το Σολωμό** ως το Γιάννη Μπούμη («Η ηρωική ραψωδία του Αχέρωντα», 1944). Οι απολογητές της ατονικής*** γραφής θέλησαν να δικαιολογήσουν τη γνώμη τους με το γεγονός ότι και άλλες γλώσσες δεν έχουν τονικά σημάδια και ότι κι' εδω είναι ζήτημα συνήθειας. Δεν είναι δύσκολο ν' αντιπαρατηρήσει κανείς ότι η κατάργηση όλων των τόνων δε θα ωφελήσει, αλλά θα βλάψει τη γραφή. Δέ θα την απλοποιήσει, αλλά θα τη δυσκολέψει εννοιολογικά. Τονικά σημάδια έχουν και άλλες

* Άνετη διατύπωση και περισσότερη ανάπτυξη για το σημείο αυτό θα βρεί ο αναγνώστης στο εξαίρετο μεγάλο βιβλίο της Μαρίας Αμαριώτη, «Το γράψιμο και η αγωγή» (στον πρόλογο).

** Όπως απόδειξε ο Μουσούρης στην ανώνυμη προσούρα «Η σμίκυση του Σολωμού» 1926.

*** Για τον όρο είπαν πως είναι αδόκιμος, γιατί το α το στερητικό δεν πάει στα επίθετα σε —ικός. Επικαλούνται δηλαδή γλωσσικούς νόμους της αρχαίας για τη νεοελληνική γλώσσα. Έτσι ζήτησαν να επεκτείνουν και το νόμο του Σκάλιγκερ στα νεοελληνικά σύνθετα, χωρίς να τα μελετήσουν πρώτα.

γλώσσες πολλές: η ιταλική και η ισπανική λ.χ. έχουν καθαρά τονικό σημάδι (του δυναμικού δηλαδή τονισμού), και άλλες (γαλλική, γερμανική, σκανδιναβικές, φινλανδική, ουγγρική, σλαβικές, τουρκική κλπ) έχουν επίσης φωνητικά σημάδια. Έπειτα πολλές γλώσσες, που δεν έχουν σημάδια του δυναμικού τονισμού, δεν τα χρειάζονται, γιατί έχουν γενικούς κανόνες τονισμού για όλες τις λέξεις. Οι γαλλικές λέξεις τονίζονται πάντα στη λήγουσα, οι γερμανικές στη ριζική συλλαβή, οι φινλανδικές στην πρώτη συλλαβή, οι πολωνικές στην προτελευταία πάντα. Στη νεοελληνική γλώσσα όμως απο τότε που ο δυναμικός τονισμός αντικατάστησε τον προσωδιακό της αρχαιοελληνικής, έχει αναπτυχθεί μεγάλη τονική ποικιλία. Αλλά και λόγοι καθαρά εννοιολογικοί επιβάλλουν τη χρήση ενός τόνου: υπάρχουν πολλές, πάρα πολλές λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια γραφή την ίδια προφορά πολλές φορές και την ίδια ετυμολογία, και απομένει μόνο ο τόνος για να ξεχωρίσεις τις διαφορετικές σημασίες τους: ψάρι—ψαρί, κεράσι—κερασί, ξέρα—ξερά, κουτάλια—κουταλιά, πούλια—πουλιά, φάτα—φωτά, τρύπα—τρύπα, πλάτια—πλατιά, πόδια—ποδιά, πότε—ποτέ, κανείς—κανείς, μόνος—μονός, θεά—θεά, δίπλα—διπλά.

Εννοιολογική σαφήνεια λοιπόν επιβάλλει τη χρήση ενός τονικού σημαδιού που να δείχνει τον αντιστοιχο προφορικό δυναμικό τονισμό.

Είναι αλήθεια ότι η χρήση της μονοτονικής (και της ατονικής) γραφής εμποδίζει τη σημασιολογική διάκριση μερικών λέξεων που στο γραφτό λόγο τις ξεχωρίζει μόνο το είδος του τόνου (οξεία—περισπωμένη), ωραία—ωραία, μοιραία—μοιραία, τελευταία—τελευταία. Αλλά μέσα στη φράση δεν υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης των επιθέτων ή του επιθέτου με το ομοιοπρόθετο επίρρημα. Κι αν τύχει μια τέτοια περίπτωση, είναι τόσο σπάνια, που δε θα μπορούσε να μας οδηγήσει, ο λόγος αυτός στην άρνηση της μονοτονικής γραφής.

**

4. Συζητήθηκε επίσης αν θα πρέπει για τονικό σημάδι να δεχτούμε την «οξεία», μιὰ κουκίδα ή άλλο σημάδι. Την κουκίδα την είχε προτείνει πρώτος—όσο ξέρω—ο Γ. Χατζηδάκης, στα 1929. Τα τελευταία χρόνια τώρα παρουσιάστηκε θερμός προπαγανδιστής της μονοτονικής γραφής ο μηχανικός Π. Κερασσώτης στην «Κλωστοϋφαντουργική Εγκυκλοπαίδεια» του και στα άλλα δημοσιεύματά του. Το παράδειγμά του ακολούθησαν

μερικοί λογοτέχνες μας, όπως ο Γιώργος Πολιτάρχης και λίγοι άλλοι ακόμη.

Στο χειρόγραφο έρχεται πιο εύκολη η «οξεία» παρά η κουκίδα. Έπειτα είναι οι τεχνικές δυσκολίες των τυπογραφείων, γιατί δεν έχουν στοιχεία με κουκίδα (ως τώρα μόνο ο Γ. Κερασσώτης έχει στο τυπογραφείο του τέτοια στοιχεία). Και, φυσικά, είναι δύσκολο ν' αγοράσουν όλοι οι τυπογράφοι. Ενώ η παραδοχή της «οξείας» για τονικό σημάδι μας απαλλάσσει από τέτοια δυσκολία, γιατί όλες οι τυπογραφικές κάσες οι τωρινές έχουν στοιχεία οξύτονα (ά, έ, ή, ί, ό, ύ, ώ). Το πολύ πολύ ν' αγοράσουν συμπληρωματικά λίγα κιλά τέτοια τονισμένα φωνήεντα.

Μερικοί συζητούν την αισθητική διαφορά της κουκίδας από την οξεία και προτιμούν άλλοι τούτη, άλλοι εκείνη. Αλλά τέλος πάντων δεν είναι μεγάλο ζήτημα η όποια αισθητική διαφορά των δυο αυτών τονικών σημαδιών, και θα ήταν δυνατό να μείνη ελεύθερη η προτίμηση της οξείας, της κουκίδας ή άλλου σημαδιού τόσο στα χειρόγραφα, όσο και στα έντυπα.

Είναι αλήθεια ότι η κουκίδα καθώς δε μοιάζει με κανένα από τους τρεις τόνους, έχει κάποια αισθητική και ψυχολογική «ουδετερότητα». Ο αναγνώστης την προτιμάει απο την «οξεία» στην θέση μιας περισπωμένης. Π.χ. καλύτερα βλέπει τη λέξη «δωρο» παρά «δωρο». Ενώ η «οξεία» είναι κάτι σαν αντιπερισπωμένη και μας ξενίζει. Ίσως θα πρέπει να προστεθεί ότι η κουκίδα δεν εμποδίζει όπως η οξεία τους μικρούς μαθητές που αγαπότερα, στ' αρχαιοελληνικά τους διαβάσματα, θα γνωρίσουν την οξεία τη βαρεία και την περισπωμένη στις θέσεις που θέλουν οι προσωδιακοί κανόνες. Αλλά πάλι ακριβώς για λόγους ψυχολογικούς, η κουκίδα έχει το μειονέκτημα ότι είναι καινούργιο, ξένο στο μάτι, σημάδι, και μας παραξενεύουν οι πρώτες σελίδες στο διάβασμα. Ενώ η «οξεία» είναι γνωστή και σα σχήμα και σαν τονικό σημάδι. Δεν αξίζει όμως πιότερη συζήτηση το ζητημάκι αυτό. Κι όταν η Πολιτεία αναγνωρίσει επίσημα τη μονοτονική γραφή με τούτο ή με το άλλο σημάδι, δε νομίζω ότι θα παρουσιαστούν πεισματωμένοι «αιρετικοί».

**

5. Όλοι όσοι δέχτηκαν τη μονοτονική γραφή δε συμφωνούν στον τρόπο της εφαρμογής της. Μερικοί χρησιμοποιούν τον τόνο σε όλες τις λέξεις, ακόμη και στις μονοσύλλαβες, εξαιρώντας μόνο τις εγκλιτικές (Ηλ. Βουτιερίδης, Μ. Καραγάτσης). Άλλοι τον χρησιμοποιούν μόνο

για την προπαραλήγουσα και τη λήγουσα, γιατί στις μονοσύλλαβες είναι περίτονος ο τόνος και για τις δυσύλλαβες πάλι και πολυσύλλαβες που τονίζονται στην παραλήγουσα «εξυπακούεται». Έτσι γράφουν: άνθρωπος, ουρανός, παιδί, τιμή, αλλά μαθαίνω, ουρανια, δίνω, παρε. Αυτό το κάνουν για «εξοικονόμηση» χρόνου β) Άλλοι καταργούν το τονικό σημάδι από τη λήγουσα (Γιαννίδης, Καζαντζάκης) για λόγους μάλλον αισθητικούς.

**

6. Άς έρθουμε τώρα στο κεντρικό θέμα, να δούμε ποιά είναι η βάση και ποιές οι ορθογραφικές συνέπειες της μονοτονικής γραφής. Το βασικό νόημα του τονικού σημαδιού στο γραφτό λόγο είναι η συμβολική παράσταση του δυναμικού τόνου του προφορικού λόγου στη γραφή. Δηλαδή γράφουμε το σημάδι αυτό πάνω στο φωνήεν που τονίζουμε δυναμικά και στην προφορά. Έτσι οι κανόνες του τονισμού απαλλάσσονται από τις αντιφάσεις του ιστορικού τονισμού, απαλλάσσονται από τα πολύσημα σύμβολα, και απλοποιημένοι συγκεντρώνονται σ' ένα μοναδικό κανόνα: Τόνο γράφουμε στα φωνήεντα που τονίζουμε, όταν μιλάμε.

Επεξηγώντας αυτόν το μοναδικό κανόνα σημειώνουμε τις ακόλουθες παρατηρήσεις:

α) Στις μονοσύλλαβες λέξεις, που δέν τις τονίζει η φωνή, δέ γράφουμε τόνο: για σένα το βιβλίο που κοιτάς, λένε πως τελειώνει ο πόλεμος, αν φύγεις, θα λυπηθώ.

β) Στις μονοσύλλαβες λέξεις, που το νίζουμε, όταν μιλάμε, γράφουμε τόνο: πού έφαγες; πώς σου φάνηκε; τί ζήτησες; να πείς, αν δώ πως αργείς, θα 'ρθώ. 'Η μείνε ή φύγε Για πρόσεξε.

γ) Σε μερικές μονοσύλλαβες λέξεις γράφουμε τονικό σημάδι, γιατί πραγματικά τις τονίζουμε και στην προφορά, μα και γιατί θέλω να τις ξεχωρίσω από άλλες, που γράφονται ίδια, μα έχουν άλλη σημασία: Πού έφαγες; Το μήλο που έφαγες. Πώς έγραψες; Μου είπανε πως (=ότι) έφυγες. Μου είπανε πώς (=με ποιά τρόπο) έφυγες. Ός τα χτές—ως τα είδε. Για τον Κώστα (πρόθεση), για να δουλέψω (σύνδεσμος σκοπικός), για εγώ για εσύ (σύνδεσμος ξεχωριστικός=ή), για έλα να σου μιλήσω (προτρεπτικό συνδεσμικό μόριο).

δ) Σε μερικές μονοσύλλαβες λέξεις που άλλοτε τις προφέρομε τονισμένες κι άλλοτε όχι, τις τονίζουμε ανάλογα: Το άσπρο και το μάβρο, και ο ένας και ο άλλος. Και τούτο και κείνο. Καί τούτο και κείνο. Αν δεν έχει, αν δεν έχει, αν δεν

έχει. Πρίν φύγεις. Τον είδα πριν (=πρωτότερα). Να το δούμε. Να που έγινε, όπως το έλεγα. Να τρεις λίρες Τρεις είπα, όχι πέντε.

ε) Οι λέξεις που απο έκθλιψη ή απο αφαίρεση ή απο άλλο λόγο έγιναν μονοσύλλαβες πειθαρχούν κι αυτές στο βασικό κανόνα: απ' όπου, να δώ, ας πώ.

στ) Στις μονοσύλλαβες λέξεις που τις προφέρομε με έμφαση, καθώς στις κλιτές και άκλιτες λέξεις που τις χρησιμοποιούμε ουσιαστικά, γράφομε κανονικά τον τόνο: σύ, όχι εγώ. Όχι πως ήρθε, αλλά αν ερχόταν. Σά να ήταν ο αδελφός του. Ο μέν και ο δέ. Πήγα και του είπα τό και τό.

ζ) Σε σχολική γλωσσική άσκηση ή σε ρυθμικό γράψιμο στίχων και λέξεων μπορούμε να γράφομε τον τόνο στις τονιζόμενες μονοσύλλαβες λέξεις: Το μέ σου είπα να γράψεις. Σάν ερθεί και δέ σε βρεί.

η) Στις μονοσύλλαβες λέξεις, που προέρχονται απο συνίτηση δυσύλλαβων λέξεων, δέ γράφομε τόνο παρά μόνο όταν τις προφέρομε με έμφαση: ποτέ πιά. Έγινε πιά καλός. Μιά φορά μιλάω. Μια πιά μεγάλη Για ποιά λόγο έφυγες;

θ) Στις δυσύλλαβες και πολυσύλλαβες λέξεις γράφομε κανονικά τον τόνο στο φωνήεν που τονίζεται: φτωχός, τρέχω, δώρο, ουρανός, μητέρα, πόλεμος, δηλητήριο.

ι) Μερικές δυσύλλαβες λέξεις τις λέμε τόσο άτονα καθώς τις συμπερόρομε με την ακόλουθη λέξη, ώστε δέν τις τονίζουμε. Στις λέξεις αυτές δέν πρέπει να γράφομε τόνο: κατα πάνω, απο κάτω, απο πάνω, απο δώ, απο κεί, κατα κεί, εκει μέσα.

-Αν τονίζαμε όλες τις δυσύλλαβες λέξεις και δέν τονίζαμε ποτέ τις μονοσύλλαβες θα έπρεπε να γράφομε: από δω, από κει κατά κει. Γι' αυτό πιά σωστό είναι αυτές οι επιρρηματικές φράσεις να γράφονται ενωμένες σε μιά λέξη: αποδώ, αποκει, κατακει, εκειμέσα —

ια) Σε μερικές δυσύλλαβες λέξεις δέ γράφομε τόνο και γιατί τις προφέρομε άτονα μα περισσότερο για να τις διακρίνομε απο άλλες που γράφονται ίδια, μα έχουν άλλη σημασία: Για τί έφυγες; Στενοχωρήθηκα, γιατί έφυγες. Έκλεισα, γιατί κρύωνα.

**

7. Πολλές φορές ο τόνος της ίδιας λέξης είναι διαφορετικός σε διάφορες περιπτώσεις: Άς πούμε στη φράση «Της Κυρα-Θυμιούλας ο Βασίλης ήρθε» ο καθένας απ' τους τρεις τόνους είναι δια-

φορετικός στις τρεις διάφορες περιπτώσεις α) Της κυρα-Θυμιούλας ο Βασίλης, όχι άλλος Βασίλης β) ο Βασίλης, όχι άλλο παιδί-της γ) ο τόνος στο ρήμα, όταν θέλω να τονίσω τον ερχομό. Αυτό, φυσικά, ανεξάρτητα απ' τη θέση των λέξεων—γιατί κι αυτό παίζει ρόλο—κι ανεξάρτητα απ' το χρώμα της φωνής (π χ, όταν ο ομιλητής εκφράζει χαρά, ενθουσιασμό, λύπη, τρόμο ή άλλο συναισθημα για τον ερχομό. ( )

**

8. Αν καταγράφομε μια ολόκληρη περίοδο προσέχοντας να σημειώνουμε με ακρίβεια ένα τονικό σημάδι πάνω σε όλα τα φωνήεντα που με τη φωνήμας τονίσαμε, θα διαπιστώσαμε πόσο λίγο τα σημερινά τρία τονικά σημάδια δείχνουν το δυναμικό τονισμό της λαλιάμας. Γράφομε μερικές φράσεις για ενδεικτικό παράδειγμα: «Τό βήμα από τό εγώ πρὸς τό εσύ πρέπει να γίνει όσο ποτέ άλλοτε αποφασιστικό και μεγάλο, γιατί και ποτέ άλλοτε δέν είχε κλειστεί όσο σήμερα στο καβούκι του ο άνθρωπος αλλά και ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δέν ένοιωσε την ανάγκη να σπάσει αυτό τό καβούκι» (Κλ. Παράσχος, 'Η καλλιτεχνική δημιουργία, σελ. 84)

Διαπιστώνει ο στοχαστικός διαβαστής ότι δέν υπάρχει μόνο ένας τόνος που επαναλαμβάνεται πάντα με την ίδια ένταση, αλλά πολλά είδη τόνου, δηλαδή πολλοί τόνου που διαφέρουν μεταξύ τους κατα την ένταση (και κατα το χρώμα). 'Αν δεχτούμε τρεις διαφορετικές έντασης τόνους και τους παραστήσωμε τον καθένα με ξεχωριστό τρόπο, π χ, απλό τονισμένο φωνήεν=ελαφρός τόνος παχύ > =μέτριος > κεφαλαίο > =δυνατός >

Θα μπορούσαμε το πιά πάνω κομμάτι να το τονογραφήσωμε περίπου έτσι:

«Το βήμα απο το εγώ προς το εσύ πρέπει να γίνει όσο ποτέ άλλοτε αποφασιστικό και μεγάλο, γιατί και ποτέ άλλοτε δέν είχε κλειστεί όσο σήμερα στο καβούκι-του ο άνθρωπος, αλλά και ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δέν ένοιωσε την ανάγκη να σπάσει αυτό το καβούκι».

Η μονοτονική γραφή, με τη βάση που διατυπώθηκε πιά πάνω, βρίσκεται πάρα πολύ κοντά στο φωνητικό τονισμό. Ενώ το ως τώρα τρίτονο σύστημα δέν μπορεί να μας ικανοποιήσει, γιατί έχει πιάτερο, «διακοσμητικό» χαρακτήρα, είναι δηλαδή «για τα μάτια», «για το θεαθήναι».

**

9. Πολλές φορές, έχουμε μιά ολόκληρη

1) Πρβλ. Κ. Καρθαίου, Συνταχτικά, Πειρ. Γράμματα, 1944, σελ. 35.

φράση απο μονοσύλλαβες λέξεις: αν τις γράφομε με το σημερινό τρίτονο σύστημα, θα γράφομε σε όλες τόνο (οξεία, βαρεία και περισπωμένη) Αυτός όμως ο τρόπος δέ φανερώνει ποιές λέξεις τονίσαμε με τη φωνήμας και ποιές όχι. Νά λίγα παραδείγματα γραμμένα πρώτα με το τρίτονο, κ' ύστερα με το μονοτονικό:

Μα κι αν πεί πώς δέ θα μάς βρεί, τί να της πώ ;=

Μα κι αν πεί πως δέ θα μας βρεί, τί να της πώ ;

Μέ τό «σάς» και με τό «σείς»= Με τό «σάς» και με τό «σείς».

Πώς θα τό δει, αν δέν του τό πώ ;= Πώς θα τό δει, αν δέν του τό πώ ;

* Αν δέν το πώ σε σάς, σε ποιόν θα τό πώ ;= Αν δέν το πώ σε σάς, σε ποιόν θα τό πώ ;

**

10. Τόνος και ρυθμός.—Αν προσέξουμε πιά επίμονα και πιά στοχαστικά στα πιά πάνω παραδείγματα (ιβ' και ιγ') θα διαπιστώσαμε ότι δέν είναι αποκλειστικά εννοιολογική η αιτία του τονισμού τούτης ή εκείνης της λέξης. Δηλαδή δέν είναι μόνο η επιθυμία-μας να κάνομε το συνομιλητήμας ή τον ακροατήμας να προσέξει τούτη ή εκείνη τη λέξη της φράσης-μας και γι' αυτό υψώνομε τη φωνήμας ανάλογα βέβαια τις περισσότερες φορές αυτό είναι: αλλά όχι πάντα.

Είναι γνωστός ο νόμος της τρισυλλαβίας στη γλώσσα-μας. Δηλαδή μετά την κάθε τονισμένη συλλαβή δέν μπορούν ν' ακολουθούν περισσότερες απο δύο ακόμη συλλαβές. Γι' αυτό και στις πολυσύλλαβες λέξεις δέν μπορεί ο τόνος να πάει πιά πριν απ' την προπαραλήγουσα: σιδερόδρομος, αμαξοστάσιο, ανεμομαζώματα—διαβολοσκορπίσματα, σκουπιδότοπος, αγγελοκάματος, λουλουδόσπαρτος. Με άλλα λόγια η κάθε τονισμένη συλλαβή δέν μπορεί να τραβήξει πιάτερες απο δύο ακόμη συλλαβές αριστερά της ή δεξιά της. Γι' αυτό και στη στιχουργία δέν έχουμε πιά πολυσύλλαβο μέτρο από το δακτυλικό ( ) ή το αναπαιστικό ( ).

Βλέπομε δηλαδή ότι στον τονισμό των διάφορων λέξεων της φράσης-μας δέν είναι άχρηστος ο νόμος της τρισυλλαβίας με τις ρυθμικές-του, να πούμε, επιταγές. Έτσι αν τύχει μιά φράση με πολλές μονοσύλλαβες λέξεις—κ' είδαμε τέτοιες πιά πάνω—θα τονίσωμε, βέβαια, τις λέξεις με το πιά βαρύ νόημα θα επιδράσει όμως κι η τρισυλλαβία για να τονίσωμε μ' ελαφρότερο, δεύτερο τόνο κι άλλες λέξεις, που θα τύχει να βρίσκονται σε πιάτερο απο δύο συλλαβές απόσταση απο τις εννοιολογικά τονιζόμενες συλλαβές. Π. χ. στη φράση: «με

την προηγούμενη-τους» βλέπουμε ότι η πρώτη συλλαβή «με» απέχει πολύ από την τονισμένη συλλαβή «-γού-», που μπορεί να τραβήξει το πολύ πολύ έναν αναπαιστικό ρυθμό (—): «προηγού-». Έτσι όμως μένουν έξω οι δυο πρώτες συλλαβές: «με την». Σ' αυτή τη περίπτωση θ' αναπτυχθεί κάποιος δεύτερος ή και τρίτος ελαφρός ρυθμικός τόνος στη συλλαβή «με», γιατί η φράση όλη έχει τροχιακό ρυθμό (— / — / — / — / — / —). Κι' αν είχαμε τη φράση: «με την καλύτερή-τους», θ' αναπτυσσόταν ελαφρός ρυθμικός τόνος όχι στη συλλαβή «με», αλλά στη συλλαβή «την», γιατί ο ρυθμός της δεύτερης αυτής φράσης είναι ιαμβικός (— / — / — / —).

**

11. Εγκλιτικά Εδώ πρέπει να προσθεθούν λίγα λόγια για τις εγκλιτικές λέξεις

Μερικές λέξεις τις προφέρομε τόσο συνδεμένα με την προηγούμενη-τους, ώστε ο τόνος - τους μεταφέρεται εκεί. Τη μεταφορά του φωνητικού τόνου τη δηλώνουμε και στη γραφή. Τις λέξεις αυτές που δίνουν τον τόνο - τους τις λέμε εγκλιτικά, και τις ενώνουμε με ένα ενωτικό με την προηγούμενη λέξη.

Σημ. Μερικοί προτιμούν να γράφουν τα εγκλιτικά συνενωμένα σε μία λέξη με την προηγούμενη τους: η μάναμου, ο σκοπόμας, δώστοτα Βρίσκω πως αυτή η συγκόλληση δυο ή τριών εννοιών σε μία λέξη δέν είναι σωστή απο εννοιολογική άποψη.

Εγκλιτικά είναι:

I) Οι μονοσύλλαβοι τύποι των προσωπικών και των κτητικών αντωνυμιών: δός-του, δίνε-του, μόνος-μου, νά-τος, νά-τοι, φώς-μου, το βιβλίο-του, το χέρι-της, ο άνθρωπος-μας, τα βασανά-του, πές-το-μου, φύλαξε-μου-τα.

II) Στα εγκλιτικά πρέπει να κατατάξουμε και μερικούς ρηματικούς τύπους, που με την έγκλιση χάνουν το τονισμένο αυξητικό φωνήεν-τους, και τον τόνο-τους τον παίρνει η προηγούμενη λέξη. Σ' αυτούς τους τύπους σημειώνουμε μία απόστροφο στη θέση του γράμματος που έφυγε, κι' έτσι δέ χρειάζεται το ενωτικό: τά 'θελα, του τά 'λεγα, του 'στρωνα του 'φαγα, τά 'θελε και τά 'παθε, του 'γινε, του 'ρθε, του 'φυγε, τó 'δαμε, τά 'παμε, νά 'βρεχε, νά 'ταν, νά 'ρθε, θά 'χω, τού 'χω, νά 'μαι, θά 'ναι, τó 'δα, πού 'λεγες, πού 'γραφες, στό 'δωσα.

12. Κεφαλαία γράμματα. Εκείνοι που θεωρούν απαραίτητο όλο τον «εσμό» των πνευμάτων και των τόνων δέν ξέρω πώς βρίσκουν και πώς αισθάνονται την κεφαλογράμματη γραφή που είναι «γυμνή» απο τέτοια κοσμήματα. Δέ θα το θεωρούσαν άραγε «αντικαισθητικό» ή, τελοσπάντων, παράξενο, να δούν κεφαλογράμματα λέξεις εξοπλισμένες με την τρίτονη και διπνεύματη πανοπλία-τους;

Θεωρεί η μονοτονική γραφή απαραίτητο τον τονισμό των κεφαλογραμμάτων λέξεων; Στα τονιζόμενα αρχικά κεφαλαία του μικρογράμματος κειμένου ο τόνος είναι απαραίτητος: Έχω, Ακουσα. Ήταν μια φορά. Όταν ήρθε...

Στα κεφαλογράμματα όμως κείμενα (τίτλοι, επιγραφές κλπ.) ο τονισμός δέν είναι αναγκαίος, χωρίς όμως και να εμποδίζεται. Τα τελευταία χρόνια βλέπουμε σ' επιγραφές εμπορικών καταστημάτων, αλλά και σε τίτλους βιβλίων, τονισμένες (με τόνο ή με κουκίδα) τις κεφαλογράμματα λέξεις. Αυτό, βέβαια, γίνεται ή για διακοσμητικό παιχνίδι ή για μίμηση βυζαντινογραφίας ή και απο τη γνώμη ότι πρέπει να τονίζονται και τα κεφαλαία.

**

13. Απ' όλες τις πιο πάνω παρατηρήσεις έγινε, ελπίζω, φανερό ότι η μονοτονική γραφή όχι μόνο απλουστεύει και ομορφαίνει τη γραφή, αλλά και φέρνει το γραπτό λόγο πιό κοντά στον ορθολογισμό είναι σύμφωνη με το γενικό νόμο της ελάχιστης προσπάθειας που οδηγεί τον άνθρωπο στην ευδαιμονία-του' μας γλυτώνει απο μάταιους κόπους για την εκμάθηση των παράλογων και αντινομικών κανόνων της χρήσης των τόνων και των πνευμάτων κάνει πιό λογική και πιό ευκολομάθητη τη γραμματική της γλώσσας-μας εξοικονομεί χρόνο πολύτιμο στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές, χρόνο που θα διατεθεί για την απόκτηση γνώσεων πιό θετικών, πιό δημιουργικών για την υλική ευτυχία και την πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου.

Η τονική αυτή απλοποίηση προοιμάζεται γενικότερη κλιμακωτή απλοποίηση της γλώσσας-μας για το καλό το πρόσκαιρο και το γενικό του λαού-μας. Γιατί όσο η γραμματική μιάς γλώσσας γίνεται πιό ευκολομάθητη, τόσο πιό εύκολη γίνεται και η διάδοση της μόρφωσης του λαού. Κι' αυτό είναι το πιό βαρύ και το πιό ιερό χρέος του εκπαιδευτικού, του γλωσσολόγου και της Πολιτείας.

ΓΙΑΝΗΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Κ Υ Κ Λ Α Δ Ε Σ

« Χαρισμένο στην Κα ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ »

Πόσες μικρές,
γυμνές, πανάλαφρες,
συνταιριαστές κυράδες,
πιασμένες γύρω σε χορό
—ιερό χορό—μέσα στο πέλαγος,
εσείς Κυκλάδες!
Μ' άστρα πληθαίνουν οι νυχτιές,
και φέγγουν γύρω-σας αυγές χρυσου
[σομαλλούσες,
γελούνε τ' ακρογιάλια αστραφτερά,
και τρέμουνε στ' ακύμαντα νερά
γυμνές κορφές απ' τα βουνά,
κυράδες μου θαλασσινές
γλυκογελούσες.

Κάποιο καιρόν απέραντη στεριά
σφιχτόδενε τ' ατσάλινα κορμιά-σας,
μα έφεξε ο γήλιος μιαν αυγή
στα ουράνια, ματωμένος,
κι' αντιβούσε ο θάνατος
σκληρός ολόγουρά-σας
με μαύρη πίσσα και καπνιά
και με βροντές και με σεισμούς
και φλόγες κυκλωμένους.

Κι' έσβησε ο γήλιος, και νεκρώθηκε
το μέγα πολυκάντηλο
των ουρανώνε δέντρο,
κι' έτρεμε η νύχτα,
κι' έτρεμαν τα πέλαγα κι' οι αχτές
που πάλαιαν και βογγούσαν,
και γκρέμιζαν τα κύματα
στα βάρη τις στεριές
που πλημμυρούσαν.

Κι' ως απ' τα μαύρα νέφη νικητής

ο ήλιος ξαναβγήκε,
στα γαλανά τα κύματα
τις λίγες θαλασσοζώστες
κορφές, εσάς, εβρήκε.
Ένα μονάχα στα νερά, νησί
πλανιόταν μοναχό-του'
ωσότου

μεγάλο φως πασιχαρο
απλώθηκε τριγύρα,
κι' ήρθε στη Δήλον ο Θεός
καβάλα στο λευκόφτερο
τον Κύκνο με τη λύρα.

Κι' απαλοδέθηκε μεμιάς
το φως με τη γαλήνη,
κι' αντιλαλίσαν τα βουνά
το θεϊκό τραγούδι
ολόγουρά-σας.
Κι' έμεινε κάτι απ' το όνειρο,
απο αρμονία κι' από ομορφιά
στα χώματά-σας.

Κι' εγώ, που ήρθα κι' αγάπησα
τα γελαστά τ' ακρόγιαλα,
τις ιερές κορφές σας
και τις ξανθές αυγές σας αντικρύ-μου,
τη ζοφωμένη νύχτα μας
που οι άνθρωποι παλεύουνε
τον κόσμο να γκρεμίσουν
γροικάω μες στην ψυχή-μου
και καρτερώ έναν Ήλιον Νικητή
να μας φωτίσει γύρα
κι' ένα Θεό λαμπρότερο
να'ρθεί στον κόσμο απ' τ' όνειρο
καβάλα στο λευκόφτερο
τον Κύκνο με τη λύρα.

ΛΙΛΗ ΙΑΚΩΒΙΔΗ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

“ΚΑΠΝΟΝ ΑΠΟΘΡΩΣΚΟΝΤΑ....,”

—Στις 6 του Νοέμβρη 1943 οι Γερμανοί έκαψαν το πατρικό-μου σπίτι.

Γαλάζια συνεφιά απ' το σπίτι-μου
(το πατρικό-μου...) Αποσπερίτη μου,
θυμάσαι τα στρωτά αγκωνάρια
και την καρδιά-του απο πουρνάρια
χιλιόχρονα, άγριους κέδρους; Γύρω-του
το πευκοδάσος με το μύρο του.

Κάτου εξεχύνονταν ο κάμπος
ώς με της θάλασσας το θάμπος.

Κι' ως το γλυκοφιλούσες, άστρο μου,
μαλαματένιο είταν το κάστρο-μου.

Και με την πούλια τ' αχνοκέρια
στα γλυκοθύμητα νυχτέρια
της μάνας-μου εκυλούσαν οι ώρες της
γνέθοντας προίκες για τις κόρες της,
καί κλώθοντάς-μας παραμύθια.

Κι' ώ! πώς φλογότρεμαν τα στήθια

ως μας μολόγα πως δέν πάτησε
τούρκος στο μέρος μας, που κράτησε
ψηλόκορφη τη λευτεριά-του
καθως τ' ακλάδευτα κλαριά-του.

Μα τώρα οι Γερμανοί το σπίτι-μου
—της ροδαυγής-μου το φεγγίτη-μου—
κατάκαψαν, καλό-μου αστέρι.

Και μοσκοβόλαγε τ' αγέρι

—καθως μου λέν—απ' τα δοκάρια-του,
τα κέδρινα και τ' αγκωνάρια-του
σωριάστηκαν παλικαρίσια

και πάει η ψυχή-του η πουρναρίσια
στα γαλανόλευκα τα μέρη-σου
να γένει, αστέρι-μου, το ταίρι-σου.

Κι' ώ! τον καπνό—ψυχή που βγαίνει
απ' την καρδιά-του τη λυωμένη—

νά'βλεπα να ρουφούσα τ' άρωμα
—κέδρου και πουρναριού ζευγάρωμα—

Κι' εντός-μου νά'μπει τ' άγιο σπίτι
(το πατρικό-μου...), αποσπερίτη...

• ROMAIN ROLLAND •

Τις 30 του Δεκέμβρη αναγγέλθηκε
απο το ραδιόφωνο η είδηση του θανάτου του Ρομαίν Ρολλάν. Η μεγάλη, λεύτερη φωνή του κοσμοαγάπητου Ευρωπαίου δέ θα συνταράξει ποτέ πιά τον κόσμο.

Γιατι αυτό είτανε πάνω απ' όλα ο Ρολλάν. Ένας Ευρωπαίος. Ένας άνθρωπος. Ένας αγωνιστής.

Τούτες τις τελευταίες δεκαετίες που κινδύνεψε ο κόσμος να χάσει ότι πίστεψε για πιά πολύτιμο, που λύγιζε το θάρρος και των πιά γενναίων και οι συνειδησες έτρεμαν ανήμπορες, αυτή η μεγάλη φωνή δέν έπαψε στιγμή ν' ακούγεται. Την άκουγαν όλοι οι αδικημένοι, όλοι οι γερμένοι σκλάβοι του φασισμού, τα νιάτα τα λεύτερα της γής, που μέστωναν με τη λαχτάρα ενός αληθινώτερου και πιά ανθρώπινου πολιτισμού. Την άκουγαν κι' έπαιρναν κουράγιο. Είτανε σαν ένας φίλος γερός, που πάνω-του μπορείς να στηριχτείς, γιατι δέ θα σε προδώσει ποτέ. Είτανε σαν ένα μικρό φως αναμένο μέσα στην απελπισία του φασισμού, σαν εκείνο του Μπρούνο Χάρτενφάουστ, του «άγιου» Μπρούνο, μες στην ατέλιωτη μεσαιωνική Νύχτα. Στο φέγγος-του, όπως έγραψε κι' ένας δικός-του συνεργάτης, «πολλές προσευχές έχουνε γίνει για τη σωτηρία της ανθρώπινης σκέψης που βρίσκεται σε τόσο σοβαρό κίνδυνο».

Γιατι η εποχή είταν τραχιά και δύσκολη. Οι άνθρωποι είχαν απαρνηθεί την ανθρωπιά-τους, γενόντανε κοπάδι, όχλος που τον έσερνε όπου ήθελε η βούληση του γελαδάρη. Επιστημονικά, συστηματικά, οπλίζονταν τα πλήθη με πέτρες για να θάψουνε κάτω απο δαύτες τις πιά άξιες κατάκτησες του ανθρώπου και να θεμελιώσουνε έτσι το μνημείο του νέου μεσαίωνα. Και πού αλλού καλύτερα θάβρισκε για να κρυφτεί το ανθρώπινο πνεύμα, που τόσο επίμο-

να αρνιέται να πεθάνει, παρά στην καρδιά και τη συνείδηση του μοναχού ανθρώπου;

Εκεί μέσα φωλιάζει και καρτεράει. Ο άνθρωπος λέγεται Μπετόβεν, Ταγκόρ, Τολστόϊ, Τσβάιχ ή Ρολλάν. Ο όχλος τον αγνοή τον βρίζει ουτοπιστή. Πώς να το χωνέψει πως ένας αυτός τολμάει να πάρει πάνω-του τα κρίματα όλων των άλλων, να ματώσει για δαύτα και να κρατήσει ολομόναχος το βάρος της πανανθρώπινης συνείδησης; Όμως έρχονται άλλοι καιροί. Ο όχλος αναταράζεται, γυρεύει να βρεί ότι δίνει αξία και νόημα στην ανθρώπινη ζωή, παύει να είναι όχλος, αναζητάει τα ιερά και τ' άγιά-του. Τότε είναι η ώρα που ο «ουτοπιστής» ξαναγυρνάει στην ανθρωπότητα την παρακαταθήκη που παράλαβε απο δαύτη.

Όμως ο Ρολλάν, όσο και να τον είπανε, δέν είτανε διόλου ουτοπιστής. Το γνωρίζουμε απο τον καλόν αγώνα-του, κι' απο την αξία της βοήθειας που έδινε σε όσους πίστευαν ότι πίστευε.

«Ξέρουμε πως δέν μπορούμε να κρατήσουμε και να υπερασπιστούμε τη λευτεριά που αγαπάμε πάνω απ' όλα, παρά μονάχα σαν είμαστε άξιοι να την καταχτούμε κάθε μέρα. Και στην εποχή-μας η λευτεριά κινδυνεύει. Για την κατάκτησή-της αγωνίζονται τούτη τη στιγμή σε όλα τα μέρη της γής. Αλλ' όπου γίνεται επίθεση ενάντιά-της, εμείς θα είμαστε στο πλευρό-της».

Τούτα τα λόγια τα έγραφε ο Ρολλάν τις 20 του Δεκέμβρη του 1936 στο γαλλικό αντιφασιστικό περιοδικό «Ευρώπη». Κι' είταν πάνω απο εβδομήντα χρόνων.

Ο συγγραφέας του «Γιάννη Χριστόφορου» και του «Θέατρου της Επανάστασης», ο βιογράφος του Μπετόβεν και του Μιχαήλ Άγγελου

ΟΛΑ ΤΑ ΩΡΑΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΑΝΗΚΟΥΝ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΕΠΟΧΗ

«Όλα τα ωραία πράγματα ανήκουν στην ίδια εποχή», λέει στους στοχασμούς-του ο Όσκαρ Ουάιλντ. Και «μόνο ότι είναι μοντέρνο γίνεται παλιάς μόδας». Αυτή είναι μια αλήθεια που αληθεύει πάνω απ' όλα στην τέχνη, και μάλιστα στη λογοτεχνία. Το βλέπει κανείς όταν μελετάει τα παλιά και τα καινούργια. άμα λάβει τον καιρό και την περιέργεια να παρακολουθήσει την τύχη μερικών έργων που γεννιούνται, ζούνε, αρρωσταίνουν και πεθαίνουν μέσα στα λίγα χρόνια που κρατάει τούτη η ανθρώπινη ζωή.

Έτσι σε πολλούς απο μάς τουλάχιστο, που δέν είμαστε πιά νέοι, μας δόθηκε η ευκαιρία να δούμε κιόλα πεσμένα στη συνείδηση του κόσμου των γραμμάτων, ή και βυθισμένα στη λησμονιά, πολλά ποιήματα ή πεζά, που η μόνη-τους αρετή είτανε πως ανήκανε κάποτε σε κάποια μοντέρνα ΣΧΟΛΗ. Επίσης βλέπουμε με αδιάφορο μάτι, σαν κάτι ξένο και παλιό, έργα έμμιτρα ή πεζά που λίγον καιρό πρωτύτερα είχανε κερδίσει το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού με το επίκαιρο περιεχόμενό-τους. Τόσο επικίνδυνο μάλιστα για την τέχνη είναι το επίκαιρο περιεχόμενο, ώστε θα έπρεπε κανείς να το αποφεύγει, όταν θέλει να δημιουργήσει κάτι που να έχει ελπίδα για κάποια, έστω και σύντομη ζωή, και να αφήνει τό επικίνδυνο παιχνίδι μόνο στους πολύ μεγάλους. Και είναι εξαιρετικά επικίνδυνο το παιχνίδι στην εποχή που ζούμε, με τον έναν πόλεμο επάνω στον άλλο, με το γρήγορο άναμα και σβήσιμο που έχουν τα συναισθήματά-μας, και με την τρικυμία που ταραίζει τους στοχασμούς μας και τις ιδέες-μας!

* * *

Εδώ και λίγες μέρες με απασχολούσε το ερώτημα ποιά επίδραση θα έχει άραγε στα γράμματα, και ειδικότερα στα ελληνικά γράμματα, αυτός ο μεγάλος πόλεμος, που είτανε γραφτό-μας κι' αυτόν να τον ζήσουμε. Και ξεφύλλισα μερικά βιβλία και μερικά περιοδικά των τελευταίων μηνών. Και νοστάλησα τα παλιά. Και πήρα να ξαναδιαβάσω, μαζί με άλλα, κάτι παλιά κινέζικα και γιαπωνέζικα ποιήματα, σε μετάφραση βέβαια. Και μου έκανε εντύπωση πόσο, αλήθεια, αντέχουνε στο πέρασμα του καιρού τα ωραία πράγματα.

Αντιγράφω εδώ μερικά απ' αυτά τα παλιά ασιατικά ποιήματα, μετα-

είτανε κοντά στ' άλλα ένας άνθρωπος γεμάτος αγάπη και κατανόηση για το διπλανό-του. Ποιός δέ θυμάται εκείνο τον πρόλογο στην «Κυρά Κυραλίνα» του Ιστράτι, όπου αποκάλυφτε στον κόσμο το πλούσιο ταλέντο του Ελληνορουμάνου αλήτη που τον γνώρισε στο κρεββάτι ενός νοσοκομείου φτωχό κι' απελπισμένο ύστερ' απο μιαν απόπειρα αυτοχτονίας;

Ο Ρολλάν του φέρθηκε τότες σαν αδελφός. Πόσοι είναι εκείνοι που τον ένιωσαν έτσι και τον πενθούνε σήμερα για τέτοιον;

Και σίγουρα ο πιο ταιριαχτός-του επιτάφιος, είναι τα λόγια που ο ίδιος έγραψε για το Μπετόβεν:

«Κι' όταν μας πιάνει η κούραση για τον αιώνιο και μάταιο αγώνα με τη μετριότητα απ' τις κακίες και τις αρετές-μας, είναι ένα ανυπολόγιστο αγαθό να ξαναβυθιζόμαστε σ' αυτόν τον ωκεανό της θέλησης και της πίστης. Μας μεταδίνεται απο εκεί ενα τέτοιο θάρρος, ολάκαιρη η ευτυχία που δίνει ο αγώνας, και το μεθήσι της συνείδησης που νιώθει μέσα-της ένα Θεό».

ΕΙΡΚΑ

φρασμένα στη δική-μας γλώσσα: Όποιος θέλει, ας πάρει να κάνει μια σύγκριση με μερικούς στίχους που γράφτηκαν τον τελευταίο καιρό στην Ελλάδα. Και ας κρίνει μονάχος-του ποιά είναι πιο ζωντανά: Ποιά είναι πιο κοντά-μας χρονικά και τοπικά και πιο μοντέρνα.

Αντιγράφω εδώ ένα τραγούδι του Λι - Τάι - Πό, που είχε ζήσει στην Κίνα στον όγδοο μετά Χριστόν αιώνα:

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΡΟΔΟ

Στό παράθυρο μπρός, θλιμμένη, μόνη,
καθώς κεντούσα τό λευκό το ατλάζι,
το αίμα-μου στο κέντημα σταλάζει:
μου τρύπησε το χέρι το βελόνι.
Το ρόδο το άσπρο πού'φτιαχνα πυρώνει.

Σε σένα ο νούς-μου φτερουγίζει τώρα,
που βρίσκεσαι μακριά απο μέ στη μάχη.
Μην πότισες μέ το αίμα σου την ξένη
χώρα;
μην έγειρες στις γης τον κόρφο, σάχι,

Έρχεται κάποιος θόρυβος απέξω,
σαν ποδοβολητό γρικιέται αλόγου κάτι:
« Αυτός είναι! » σηκώνουμαι να τρέξω,
— άχ, είταν η καρδιά μου που έκανε σαν άτι.

Στου παραθύρου κάθισα την άκρια
πάλι, και κλαίω, κλαίω μέσ στη σιγή:
και των ματιών-μου κέντησα τα δάκρυα
δρόσο γύρω στου ρόδου την πληγή.

Ιδού και μερικά άλλα παλιά τραγούδια της μακρινής Ανατολής. Ένα κινέζικο του Βάγγ-Τάγγ-Λίγγ του 800 μ. Χ.

ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΠΟΥ ΚΑΠΟΤΕ ΑΝΘΙΖΑΝ

Τα κορίτσια που κάποτε άνθιζαν, ωραία,
στους θάμνους τώρα ξεκουράζονται παρέα.

« Όλοι λένε πως έχουμε γεράσει »,
ψιθυρίζουνε, « κι' έχουμε για πάντα χάσει
την ομορφιά, τάχα, και του κορμιού τη χάρη.
Πιά δέ λάμπουμε, λέν, σαν το χρυσό φεγγάρι.

» Μα τί ξέρουμε εμείς απ' όλα αυτά; Και, άχ, όσες
τέτοια μας λένε είναι κακές μονάχα γλώσσες.

» Σ' εμάς δέν έχει, φίλες, ο χειμώνας φτάσει,
στον καθρέφτη-μας έχει μόνο χειμωνιάσει:
κι' απ' τον καθρέφτη παίρνει ο άνεμος το χιόνι,
κι' απάνω στα κεφάλια μας το στρώνει.

» Δέν έχει στην ψυχή μας ο χειμώνας φτάσει,
Στόν καθρέφτη-μας μόνον έχει χειμωνιάσει ».

Κι' ενα άλλο κινέζικο του Λι - Οέϊ, 900 μ. Χ.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Ο στρατηγός στο άτι-του καβάλα.
Χλωμή στέκει η γυναίκα-του σελήνη,
και των ματιών-της τ'άστρα τα μεγάλα
στάζουν, καθώς το κέντημα του δίνει.

» Όλα αλλάζουν. Νά, κοίτα, δίχως ταίρι
ολόγιση πως η σελήνη γέρνει.
μα κάθε νύχτα κι' ενα μαύρο χέρι
όλο και κάτι απο το φώς-της παίρνει.

« Καλέ μου, πάρε αυτό το κέντημά-μου,
μέρα και νύχτα τό 'φτιανα για σένα.
Και μην αργείς να ξαναρθείς σιμά-μου
απ' τα χέρια της μάχης τα οργισμένα.

« Άχ, πάντα δέ θα λάμπουν τα μαλλιά-μου
κι' αυτή μου η νιότη του κορμιού η χρυσή.
Μην αργήσεις γιαυτό να'ρθείς κοντά-μου,
πολυακριβέ-μου εσύ! »

Κι' ενα άλλο του Κινέζου ποιητή Σάο Χάν, 800 μ. Χ.

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΕΤΑΙ ΤΗΝ ΚΑΛΗ-ΤΟΥ

Το φεγγάρι ψηλώνει, ονειροπόλο,
κι' ακουμπά στου ουρανού τον μπλέ το θόλο.
Απ' τη λίμνη περνά μιá ανάσα μόνο,
και τα νερά-της κούνησαν με χρόνο.
Ω θεϊκιά μουσική όταν ταιριάζει
τό'να πού'χει για τάλλο η μοίρα φτιάξει.
Όμως σπάνια ότι πρέπει να ταιριάζει στ' άλλο
συναπαντιούνται στις ζωής το σάλο.

Κι' ένα μικρό γιαπωνέζικο, άγνωστου ποιητή της α' μ. Χ. χιλιαετηρίδας.

ΑΓΡΥΠΝΗ ΝΥΧΤΑ

Τρεις ώρες νύχτα, κι' ο ύπνος δέ με παίρνει,
κι' ακούω τον κούκκο μόνο που λαλεί.
Ω αλί! Του έρωτα ο πόνος μη σε δέρνει
κι' εσένα, κι' αγρυπνάς, μοναχικό πουλί;

Και τώρα δυό ποιήματα απο το Σι-Κίγγ. Το Σι-Κίγγ είναι μια συλλογή απο Κινέζικα ποιήματα που οι ποιητές-τους (άγνωστοι οι περισσότεροι) έζησαν προ Χριστού, στο διάστημα που αρχίζει απο το 12ο αιώνα και τελειώνει στον 7ο αιώνα. Το ξαναλέω: Προ Χριστού. Όστε η ηλικία-τους είναι πιό μεγάλη από 2 1/2 χιλιάδες χρόνια, και οι άγνωστοι ποιητές-τους μπορεί να είχαν ζήσει μερικούς αιώνες πριν απο τον Όμηρο.

Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Στρατιώτη! Εσύ 'σαι ο σύντροφός μου,
βαδίζεις στο πλευρό-μου.
Και τους δυό μας προστάζει ο βασιλιάς,
οι χαρές του έρωτα δέν είναι πιά για μάς.
Στρατιώτη, εσύ 'σαι ο σύντροφός-μου,
βαδίζεις στο πλευρό-μου.

Στρατιώτη! Εσύ 'σαι ο σύντροφός-μου.
'Αν απ' το χέρι το σπαθί-σου πέσει,
θα σε φυλάξω εγώ με τη δικιά μου ασπίδα,
θα σου παρασταθώ μ' αδερφική φροντίδα.
Στρατιώτη, εσύ 'σαι ο σύντροφός μου,
άν απ' το χέρι το σπαθί-σου πέσει.

Στρατιώτη! Εσύ 'σαι ο σύντροφός-μου,
όταν τα κόκκαλά-μας θα τ' ασπρίζει ο αέρας.
Η όψη-μας στου φεγγαριού το φώς έχει χλωμιάσει,
οι πίθηκοι-μέσ στων μπαμπού σκούζουν τα δάση.
Στρατιώτη! εσύ 'σαι ο σύντροφός μου,
όταν τα κόκκαλά-μας θα τ' ασπρίζει ο αέρας.

ΤΟ «ΚΑΤΗΓΟΡΩ» ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ

Στρατηγέ!
Είμαστε εμείς του βασιλιά σκαλιά και σκάλες!
Σαν το νερό σε ρεματιές κυλήσαμε μεγάλες...
Έχυσες άδικα του αιμάτου-μας τις στάλες...
Στρατηγέ!

Στρατηγέ!
Είμαστε αητοί του βασιλιά, πουλιά που δέν τρομάζουν!
Τα παιδιά-μας πεινούνε... οι γυναίκες-μας στενάζουν...
Τα κόκκαλά-μας ξένα χώματα σκεπάζουν...
Στρατηγέ!

Στρατηγέ!
Στα μάτια-σου φωλιάζουνε χιλιάδες τρόμοι!
Τις μάνες-μας οι αγγαρείες τις φάγανε και οι δρόμοι...
Ποιάς μάνας απομένει τώρα ο γιός ακόμη;
Στρατηγέ!

Θαρώ πως δύσκολα θα μπορούσε κανείς αυτά τα ποιήματα να τα πει περασμένης μόδας ή (όπως μας αρέσει να λέμε) ξεπερασμένα, και να μὴν ομολογήσει πως πολλοί στίχοι που γράφτηκαν πέρι δέν είναι κιόλας πολύ πιό παλιωμένοι. Τι βγαίνει άν εμείς έχουμε τώρα αεροπλάνα και τάνκς, και άν εκείνον τον καιρό είχανε τόξα και σαίτες και ασπίδες; Και πρέπει να παραδεχτούμε πως τα αιστήματα που βγαίνουν απο μέσ' απ' αυτά τα ποιήματα σχηματίζουν την ατμόσφαιρα ενός βαθύτατου και ευγενικότατου και, θα έλεγα, χριστιανικότατου πολιτισμού, που μπορεί χωρίς φόβο να αναμετρηθεί με τον δικό-μας. Δυστυχώς αυτό που μας δίνει η μετάφραση είναι ένα πολύ μικρό μέρος απο ότι δίνουν τα πρότυπα. Γιατι (ενόσω μάλιστα θέλουμε να μείνουμε κάπως πιστοί στο περιεχόμενο) δέν μπορούμε να έχουμε την καλλιτεχνική μορφή, τα μέτρα και τους ρυθμούς, τη μουσικότητα και τη συντομία των πρωτοτύπων—στοιχεία που, καθώς λένε, τα έχουν σε άφταστο βαθμό εξευγενισμένα η κινέζικη και γιαπωνέζικη ποίηση.

Και τώρα παραθέτω μερικούς στίχους απο δυό ποιήματα.

Το πρώτο είναι από το Σι-Κίγγ, την παλιά κινέζικη συλλογή που μνημονεύω παραπάνω. Το άλλο από το «Ρωμαίο και Ιουλιέτα» του Σαίξπηρ. Βέβαια το τελευταίο δέν είναι επηρεασμένο απο το πρώτο, που εΐταν άγνωστο στους Ευρωπαίους εκείνον τον καιρό. Το θέμα είναι αιώνιο. Και η ειλικρίνεια και απλότητα της Τέχνης είναι επίσης αιώνιες αξίες. Αυτό είν' όλο. Δέν υπάρχει εδώ κανενός είδους μοντερνισμός, ούτε στη μορφή ούτε στο περιεχόμενο, για να καταδικάσει αυτούς τους στίχους απο τη γέννησή-τους σε γρήγορο μαρασμό και πρόωρο θάνατο.

Ένα αγαπημένο ζευγάρι, ένας νιός και μια νιά που πέρασαν μαζί μια ευτυχισμένη νύχτα, ξυπνούν άξαφνα το πρωί, και είναι αναγκασμένοι να χωριστούνε. Του ήλιου το φώς δέν πρέπει να βρεί τον άντρα στο σπίτι της αγαπημένης-του.

Η Κινεζούλα του 700 ή 1200 προ Χριστού άκουσε τον πετεινό που διαλαλούσε τον ερχομό της ημέρας, ξυπνά τον καλό-της και αλλάζει μαζί-του τούτα τα λόγια:

—'Αχ, άκουσες του πετεινού μας τη φωνή;
—'Όχι, της λέει, είν' η νύχτα σκοτεινή.
βαθιά σε μαύρα πούπουλα κρυμμένη
δέν εΐταν πετεινού λάλημα, αγαπημένη.
—Καλέ-μου, τις κουρτίνες τράβηξε, να ζήσεις,
και ρώτησε τον ουρανό να μὴν αργήσεις.
Πετιέται απάνω: —Αλίμονό-μας ανεβαίνει,
το αστέρι της αυγής, της λέει, που όλο χλωμαίνει.
—Ξημερώνει, με τρόμο εκείνη ψιθυρίζει,
πρέπει να φύγεις, η καρδιά-μου πώς ραΐζει!

Ύστερ' απο πάνω από 2 χιλιάδες, ή και 2 1/2 χιλιάδες χρόνια, ο Σαίξπηρ έγραψε απάνω στο ίδιο μοτίβο, τούτη τη χαριτωμένη σκηνή. Στο δωμάτιο της Ιουλιέτας. Πρωί.

ΙΟΥΛΙΕΤΑ

Θές να φύγεις; Αργεί να ξημερώσει. Αυτό είναι που λαλάει όλη τη νύχτα
Δέν εΐταν ο κορυδαλός: ήταν το αηδόνι καθισμένο σε κείνη τη ροδιά.
που λάλησε στο ανήσυχο το αφτί-σου. Πιστεψέ-με, καλέ-μου, εΐταν το αηδόνι.

ΡΩΜΑΙΟΣ

Όχι, εΐταν ο κορυδαλός που προμηνάει τον ερχομό της μέρας, κι' όχι αηδόνι. Τα λυχνάρια της νύχτας έχουν σβήσει,
Κοίταξε τα ζηλόφτονα χρυσά σειρήτια και η χαρομένη ημέρα ακροποδίζει
πώς μπιμπιλώνουν στην ανατολή, καλή- μου, στα θολά κορφοβούνια.
Πρέπει, ή να φύγω και να ζήσω, ή να τα σύννεφα που ανοίγουν! και να πεθάνω. μετνω

ΙΟΥΛΙΕΤΑ

Αυτό το φώς που βλέπεις
δέν είναι της αυγής, το ξέρω εγώ...

Η Ιουλιέτα επιμένει να τον πείσει πως αυτό το φώς που βλέπει ο Ρωμαίος δεν είναι της ημέρας. Μα σε λίγο την κυριεύει ο φόβος, και του λέει να βιαστεί και να φύγει :

‘Αχ, είναι, είναι ημέρα ! κάνε γρήγορα,
πήγαινε, φύγε, αμέσως !
Είναι ο κορυδαλός που έτσι παράτονα
μ’ άγριες λαλεί παραφωνιές και μ’ άσκημα ξεφωνητά...

Δεν είναι περίεργη αυτή η ομοιότητα ;

«Ουδέν καινόν υπό τον ήλιον», λέει η σοφία του Σολομώντα.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Σημ. Τα κινέζικα κομμάτια είναι μεταφρασμένα από τη Ρένα Καρθαίου. Τό γιαπωνέζικο και του Σαίξπηρ από μένα. Κ. Κ.

Η ΜΙΚΡΗ ΜΠΑΓΙΑΝΤΕΡΑ

ΠΑΣΧΑΛΙΝΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

— Είναι σα μια μορφή του Μπενβενούτο Τσελίνι. Σα μια μικρή αέρινη οπτασία που αργοζυγίζεται στη γή έτοιμη να πετάξει.

Έτσι έλεγαν οι φίλοι του Αντώνιου Βάλαρη, του γλύπτη, σαν έβλεπαν την Αμάρα να χορεύει.

Ο Αντώνιος είχε πολύ ζήση και πολύ ταξιδεύει. Μα πάντα καταστάλαζε στη Φλωρεντία.

Η πολιτεία βυθισμένη σε μια ευγενικά γαλήνη, sobria e pudica ακριβώς όπως την ήθελε ο Αλιγκέρι, δεν κρατάει τίποτε από την ξέφρενη ατμόσφαιρα της Αναγέννησης, τη στοιχιωμένη από τις μορφές των Μεδίκων. Τα παράξενα παιδιά της, που τα ονόματά τους πλέκονται γύρο στον καταπληκτικό εκείνο «κουάτρο τσέντο», δεν είναι πιά για να την αναστατώσουν με τις ανεπίπτως περιπέτειές τους. Φρα Φιλίππο Λίπι, Ουκέλο, ντελ Καστάνιο, Μαζάκιο, Πολλαγιουόλι, Βερόκιο, ντέλλα Ρόμπια, Ντονατέλλο, Μποτιτσέλι... Τώρα στα μουσεεία και τις άπειρες εκκλησίες της, τα ονόματα αυτά ζούνε ονοματίζοντας την τόση ομορφιά που γεννήθηκε στα χωμάτά της. Μα η Φλωρεντία είναι βαθιά ποτισμένη από την ομορφιά αυτή σαν κάθε τι που έκλεισε για αιώνες μέσα του το ανθρώπινο όνειρο που κρυστάλλωσε, απτό, μέσα στη τέχνη.

Εκείνον το χρόνο ο Αντώνιος είχε φέρει μαζί του από τις Ίνδιες μιά μικρή μπαγιαντέρα. Την είχε φέρει στην ώρα βίλλα του κοντά στον Άρνο, το ποτάμι, και συχνά καλούσε εκεί τους φίλους του για να δούν την Αμάρα να χορεύει. Και

οι φίλοι του, κουρασμένοι απ' τον κρύο και πρόστυχο πολιτισμό μας, αισθανόνταν πρωτόνωσητη συγκίνηση για την απλή και βαθιά τέχνη της μικρούλας, που έρχονταν από ένα λαό όπου ο χορός εξακολουθεί να είναι εκδήλωση ιερή.

Όσο για την Αμάρα δεν της έλειψε ο τόπος της. Ύστερ' από λίγους μήνες μιλούσε καλούτσικα τη γλώσσα. Και μες στο μεγάλο περιβόλι της βίλλας, το πυκνοφυτεμένο με πορτοκαλλιές κι' όλα τα λουλούδια που ανθίζουνε κάτω από το γλυκό ουρανό της Τσοκάνας, η ζωή της κυλούσε σαν όνειρο.

Το σπίτι ήταν γεμάτο εικόνες κι' αγάλματα κάθε λογής.

Μα η μορφή του Ναζωραίου κυριαρχούσε ανάμεσα στις άλλες.

Είταν εκεί Χριστοί Φλαμανδικόι, γεμάτοι κρυφή οδύνη, που μαρμάρωνε τα χαρακτηριστικά τους σε μια ακινησία θανάσιμη.

Χριστοί με πρόσωπα κέρυνα και με στόματα λεπτά, κλεισμένα με πείσμα σα για να μη μαρτυρήσουν ποτέ την απογοήτευσή τους.

Χριστοί Βυζαντινοί. λιγνοί κι' ασκητικοί, με όψη χαλκόχρωμη, όπου τα μάτια ξεχώριζαν ακίνητα, αυστηρά, με παγωμένο μέσα φέγγος. Μα απ' όλους η Αμάρα αγαπούσε τους Χριστούς της Αναγέννησης. Είταν λεπτοί, ολόξανθοι, συχνά με μάτια δακρυσμένα από έναν πόνο που δεν ντρεπόνταν να δειχτεί, με χέρια χλωμά που απλώνονταν σα για να κατέβασουν τον ουρανό στη γή, σα για να ευλογήσουν, σα για ν' αγκαλιάσουν. Και μέσα σ' όλους τους άλλους το Χριστό, το έργο

του αφέντη της. Ο μαρμάρινος Ναζωραίος του Αντώνιου ήταν ο ωραιότερος ανάμεσα σ' όλους. Και η Αμάρα τον λάτρευε με μια θερμή γεμάτη μυστικισμό, γιατί είταν ολοφώτεινος, άνθρωπος και υπεράνθρωπος μαζί. Τα μάτια του πρίν υψωθούν στον ουρανό σταμάταγαν σε όλα τα βλέμματα που γύρευαν το δικό του

— Ποιός είναι αυτός ; ρωτούσε συχνά τον Αντώνιο· μα εκείνος δεν είχε πολλή όρεξη ν' απαντήσει. Της έλεγε πως είτανε Θεός. Κι' έπειτα πως είταν βασιλιάς. Κι' έπειτα της έλεγε να μήν τον σκοτίζει. Είταν ο Χριστός. Άν μπορούσε να καταλάβει, άς καταλάβαινε. Η Αμάρα τότε ρωτούσε τους άλλους στό σπίτι, μα ένωθε πως δεν άρεσε στους ανθρώπους να μιλούνε μαζί της γι' αυτόν

Ο περιβολάρης, άμα γύριζε τις πλάτες η Αμάρα, την ξόρκιζε, γιατί ήταν αβάφτιστη, και του κακοφαινόταν να πιάνει στο στόμα της το Χριστό. Μια καμαριέρα αγαθή, η Λουίζα, της έλεγε πως ο Χριστός είχε μητέρα τη Μαντόνα και άμα έλειπε η οικονόμα, της ανιστορούσε τη ζωή του, τα θαύματα πούκανε, τη σταύρωση και την ανάσταση. Ολ' αυτά δεν κάνανε και μεγάλη εντύπωση στην Αμάρα. Στον τόπο της, έλεγε, οι φακίρηδες κάνουν πιό σπουδαία πράματα. Ως κι' οι βασιλιάδες φοβούνται τους φακίρηδες. Άν κανένας βασιλιάς καταφέρει να γίνει Φακίρης, αποχτάει δύναμη φοβερή. Παράδειγμα ο Βισμαμίτρα, ο βασιλιάς ασκητής. Ασκήτησε δυό χιλιάδες χρόνια, κι' απόχτησε δύναμη θεϊκή πού φοβήθηκαν οι θεοί κι' έστειλαν μίαν «αψάρα» (ιερή χορευτρια) και του πήρε τα λογικά. Κι' έτσι έχασε τη δύναμή του και ξανάγινε άνθρωπος.

— Λόγια του Σατανά ! έλεγε η Λουίζα κι' έκανε το σταυρό της. Δεν κάνει να μιλάς έτσι ! Ντροπή !

Και η Αμάρα σάπαινε κι' έσκυφε το κεφάλι. Γιατι καταλάβαινε πως αυτή δεν είχε το δικαίωμα ν' αγαπάει το Χριστό μ' όλους τους άλλους. Στην εκκλησία, σ' όπειρα παλάτια του Θεού που πήγαινε ο κόσμος και γονάτιζε κι' ευχαριστούσε το Χριστό γιατί είταν τόσο φωτεινός και τόσο ήρεμος, δεν είτανε θέση για τη μικρή χορευτρια : ο Χριστός δεν την ήθελε. Έτσι της είπε ο Αντώνιος όταν του ζήτησε να την πάει στη λειτουργία. Ίσως νόμιζε την τέχνη της μέτρια. Ίσως δεν έβρισκε το αίμα της αρκετά βασιλικό. Πάντως δεν την ήθελε. Δεν έπρεπε να γυρεύει να καταλάβει τό «γιατί» από τη θεϊκή βούληση. Πόσο το είχε πιστέψει αυτό και πόσο πονούσε ! Είταν αμαρτία και να μιλάει γι' αυτόν. Δεν τολμούσε να κοιτάξει κατάματα το μαρ-

μάρينو Χριστό. Κι' άμα της ερχότανε πολύ δυνατός ο πόθος να φιλήσει τα σανδάλια του, στριφογύριζε γρήγορα για πολλή ώρα, ως που ζαλιζόνταν και ξεχνούσε τί ήθελε

Είτανε Μεγάλη Παρασκευή—η μεγαλύτερη γιορτή της Φλωρεντίας,—και ο Άντώνιος βγήκε περίπατο στους δρόμους με την Αμάρα. Μεγάλη Παρασκευή στη Φλωρεντία. Οι πασαλιές είχανε ανθίσει, και οι δρόμοι είτανε σκιεροί και μωραμένοι... Οι άνθρωποι είχανε βγάλει τα εικονίσματα έξω, ανάμεσα σε κεριά σβηστά, και πλήθος βωμοί είταν σε κάθε δρόμο. Οι Μαντόνες κρυβόντανε από τα τριαντάφυλλα που τις εσκεπάζαν, και οι Εσταυρωμένοι, χλωμοί μες στα λουλούδια, λες κι' έβρισκαν μια οδυνηρή ευχαρίστηση ν' αργοπεθαίνουν τέτοια εποχή μες στους ψαλμούς, το λιβάνι και την άνοιξη

Μεγάλη Παρασκευή στη Φλωρεντία. Ο αργός επιτάφιος θρήνος που η γλυκειά χάνωση της άνοιξης του έδινε ένα παλμό ηδονικό, ακούγονταν μεσα σ' όλες τις εκκλησίες, και η λεπτή εαρινή ατμόσφαιρα είταν βαρεία από το παράπονό του.

— Γιατί να μή με θέλει και μένα ο Χριστός ; αναστέναξε η Αμάρα

— Πήγες και σ' έδιωξε ; ρώτησε ο Αντώνιος χαμογελώντας.

— Μου είπες πως δέ με θέλει.
— Μπορεί ν' άλλαξε γνώμη. Άν τον παρακαλέσεις. Πού ξέρεις. Ίσως να σε δεχτεί.

— Είναι ο πιό μεγάλος από τους Βασιλιάδες, είπε η Αμάρα, θα με διώξουν ο φύλακές του πριν να τον δώ.

— Όλους τους δεχεται. Είναι σ' όλες μαζί τις εκκλησίες. Όλους τους βλέπει κι' άς μή φαίνεται, είπε ο Αντώνιος. Τα μάτια της Αμάρας άστραψαν.

— Λές, αφέντη, να με δεχτεί ; Λές να μή με διώξει ; Ό αφέντη ! Άν μου πεί «Αμάρα, σε θέλω μες στις ιερές μου χορευτριές», θα με δώσεις ;

— Θα σε δώσω ! είπε ο Αντώνιος.

Εκείνο το μεσημέρι η Αμάρα δεν είχε ησυχία. Μετα το φαί κατέβηκε στον κήπο κι' έκοψε μίαν αγκαλιά τριαντάφυλλα. Έπειτα, κρυφά, φόρεσε το πέπλο της το μεταξωτό «σάρι», που την τύλιγε ολόκληρη, και γλίστρησε αθόρυβα έξω από το σπίτι. Δέ θα πήγαινε σε καμιά μεγάλη εκκλησιά. Στην πιό ταπεινή θα πήγαινε, στην πιό μικρή. Τα ήξερε όλα τα παλάτια του Ιησού, όλα. Κι' αυτή την εκκλησιούλα είχε διαλέξει για το σχέδιό της. Δεν θα του μιλούσε. Τί να τούλεγε; Είχε όλη τη σοφία Εκείνος, και όλα τα λόγια θα είτανε κλεμένα απ' Αυτόν. Μόνο θα τούδειχνε την τέχνη της. Κι' Αυτός άς έκρινε.

Η εκκλησία ήταν αδειανή. Η σκιερή ψύχρα ύστερα από το ηλιόφωτο την έκανε να ριγίσει. Μα δε σκέφτηκε να φύγει. Έβγαλε τον πέπλο-της. Έπειτα έλυσε τη ζώνη που κρατούσε το φόρεμα. Το έβγαλε. Έλυσε και τα σάνδαλά-της. Γυμνό, το κοριτσιάκι κορμί, αργολυγίστηκε στυλντό μες το μισόφωτο. Η νευρική χάρη των ποδιών που είτανε λεπτά και μακρὰ στο ζύγισμά-τους, έδωσε σ' αυτό το πρώτο αναφερούγισμα την εντύπωση και την προσδοκία από το πέταγμα. Και τότε μες απ' το αίμα, απ' την ψυχή, απ' τα πιο μυστικά βάθη, ο ρυθμός ανάβρυσσε σα φλόγιο ποτάμι. Ξεχύθηκε στο κορμί και το υπόταξε, κι' έκανε με τον παλμό-του μουσική. Εχόρευε υπακούοντας σ' αυτό το μυστικό ρυθμό, την κρυφή πρωτόγονη αρμονία που πήγαζε από μέσα της, για να πάρει έκφραση και μορφή μέσα στην κίνηση. Και η κάθε-της κίνηση, η γρήγορη ή αργή, δενόταν πλαστικά κι' ανάσταινε μια μελωδία παράξενη, αβάσταχτα ηθονική και πάναγνη. Ο χορός Η προσευχή των αρχαίων λαών. Η προσευχή του κορμιού, η ιερή προσφορά στη θεότητα που το έπλασε. Για μόνο θησαυρό η Αμάρα είχε το χόρο-της. Αυτόν έδινε σήμερα στο Χριστό.

Στις πόρτες πλησίασαν μερικές κοπέλες απ' αυτές που σόλιζαν τον Επιτάφιο. Στη θέα-της έφυγαν με φωνές τρόμου. Μα τίποτε δεν τραβούσε την μπαγιαντέρα από την έκστασή της. Με την τέχνη-της είτανε να κερδίσει ένα Θεό.

Ξαφνικά, κάποιος την άρπαξε από τους ώμους και την τράνταξε δυνατά. Είτανε ένας αστυφύλακας. Τότε κατάλαβε η μικρή χορεύτρια τί συνέβαινε γύρω-της. Κόσμος και κόσμος είχε μαζευτεί που ούρλιαζε αγριεμένος. Κληρικοί σκέπαζαν τα μάτια-τους για να μη δούν τη γυμνότητά-της.

Οι άνθρωποι του λαού είχαν μεταβληθεί σε ιεροεξεταστές. Η κατακραυγή του πλήθους την έζωνε μ' έναν αγό τρικυμισμένης θάλασσας.

— Στη φωτιά τη μάγισσα! Την Αμερικάνα!

— Την ξεδιάντροπη! Στη φωτιά! Βγάλτε την έξω!

— Ανήμερα, Μεγάλη Παρασκευή! Έξω! Έξω!

Όλ' αυτά τ' άκουσε σε μισό δευτερόλεπτο. Άρπαξε το πέπλο-της, ξέφυγε του αστυφύλακα και χάθηκε σε μια πόρτα. Το πλήθος την ακολουθούσε. Μπροστά-της φανερώθηκε μια στριφτή σκαλίτσα. Ανέβηκε. Βρέθηκε απάνω, στο καμπαναριό. Άκουε το βουητό να πλησιάζει, και τη σκάλα να βόγγει και να τρίζει, από τα τόσα βήματα. Ρίχτηκε στο κενό.

Άνοιξε μια στιγμή τα μάτια. Συνάντησε το πρόσωπο του Αντώνιου που έσκυφε απάνω-της με άγνωση.

— Δε με θέλησε. Γιατί; μουρούρισε.

— Σε θέλησε. Δεν πρόφτασε να στο πεί. Τον σκότωσαν. Ακούς;

Οι καμπάνες του Επιτάφιου έκρουαν πένθιμα.

— Τον κηδεύουνε. Κατάλαβες;

— Ω. Αφέντη! Με θέλησε; Λές αλήθεια;

— Μα ναί! Άν δεν τον σκότωσαν θα σ' έδιναν!

Μια άφταστη ευδαιμονία γράφτηκε σ' τα πονεμένα χαρακτηριστικά του παιδιού. Εκλείσε τα μάτια.

Έξω οι καμπάνες χτυπούσαν. χτυπούσαν..

Την έθαψε στον κήπο του Ανάμεσα στις πορτοκαλιές. Απάνω στο χώμα έστησε το μαρμάρινο Ναζωραίο (Άραγε να τό'νισε η μικρούλα χορεύτρια; Άραγε να ρίγησε;)

1935

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΛΚΑΝΗ

****

ΜΙΑ ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ

Το «Ταξίδι» θα γράφεται ολόκληρο κατά το μονοτονικό σύστημα. Το μοναδικό τόνο τον παρασταίνουμε με μια κοκκίδια, που είναι ένας τόνος ουδέτερος. Έχουμε ακόμη την ιδέα πως για τον ίδιο λόγο που παίρνουνε τόνο οι τονισμένες συλλαβές στα μικρά γράμματα, για τον ίδιο πρέπει να σημειώνεται ο τόνος και στα κεφαλαία, όπως στο εξώφυλλο. Δυστυχώς όμως, επειδή δεν έχουμε ακόμη κεφαλαία στοιχεία τονισμένα είμαστε αναγκασμένοι να μην εφαρμόσουμε για την ώρα πέρα ως πέρα το σύστημά-μας.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΡΧΟΜΕΝΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ: Η ορθογραφία μου
ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ: «Μοναξιά» (ποίημα ανέκδοτο)

ΔΗΜ. ΒΟΥΤΥΡΑ: «Ευχαρίστηση» διήγημα)

ΣΤΕΡΕΛΛΑΣ: Ένα σκίτσο του Τέλλου Αγρα

Γ. Τ.: Η νέα ρωσική λογοτεχνία

Στο ερχόμενο:

“Ο ΧΤΕΣΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ”

Αυτοβιογραφία του
ΣΤΕΦΑΝ ΤΣΒΑΪΧ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΜΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΗ ΔΙΑΝΟΙΑ

Σίγουρα, ένα από τα θλιβερότερα προϊόντα που άφησε το πέρασμα του φασισμού, σ' όλες τις χώρες, είναι κι' αυτό που χρησιμεύει για τίτλο σε τούτο το σημείωμα.

Η πολιτική και στρατιωτική ήττα του φασισμού που τη χαιρετάνε τούτη τη στιγμή με ανακούφιση οι λήπτεροι άνθρωποι όλου του κόσμου, δε θα είναι ωστόσο τέλεια. Άν δεν πάμε ως τη ρίζα του κακού, αν δεν κοιτάξουμε σαν αρρώστια βαθύτερη αυτή την κρίση, που εκδήλωσή-της είτανε εκείνα τα καθεστώτα. Αυτά τα καθεστώτα αποδείξανε δυναμικά και βάρβαρα πόσο απατηλή είτανε η πεποίθησή-μας πως κάποιες αρχές είχανε γίνει πια χτήμα της ανθρωπότητας. Γιατί πιστεύαμε πως κανένα καθεστώς βίαις δε θα τολμούσε ποτέ να τις αγνοήσει και να τις καταλύσει, χωρίς να ξεσηκωθούνε και να αντιδράσουνε, ως τη θυσία της ζωής-τους ακόμα, όλοι εκείνοι που από τη μόρφωσή-τους και από την πείρα τους είτανε σε θέση να γνωρίζουνε το θανάσιμο αμάρτημα που συντελείται όταν δεν υπάρχει πιά ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η πεποίθηση στην ιερότητα και το αναντικατάστατο της ζωής, η κατοχύρωση της ελευθερίας του λόγου από της συνείδησης.

«Τί να κάνω σε μιάν Ευρώπη όπου η αυθάδεια βγάζει λόγους και η ανοησία χειροκροτεί;» έγραφε ένας ευρωπαίος φεύγοντας για την Αφρική. Συχνά ωστόσο η ανοησία βγάζει λόγους και η αυθάδεια χειροκροτεί. Μα το αποκαρδιωτικό αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Το ζήτημα είναι σπουδαίο κι' άξιο ν' απασχολήσει τις στήλες ενός περιοδικού που φιλοδοξεί να διαβαστεί από καλύτερους ανθρώπους που η συνείδησή-τους μάτωνα και ματώνει, ξεμοναχιασμένη και ανήμπορη, μέσα στα όσα έβλεπαν και τα όσα βλέπουν. Γιατί πιστεύουμε πως, έξω από τις αρχές αυτές, ούτε τα γράμματα, ούτε αυτοί, ούτε εμείς έχουμε κανένα λόγο να υπάρχουμε. Γιατί αν αυτές οι αρχές δεν πιάσουν ρίζες τουλάχιστο μέσα-μας, μες στο καθαρότατο κομμάτι του είναι-μας, ακλόνητες, χωρίς κανένα συμβιβασμό, ο πολιτισμός-

μας, όχι ο «τρίτος» εκείνος ο περίφημος, παρά απλά η ανθρωπιά-μας, είναι μιά κούφια λέξη που μπορεί και να χαρακτηριστεί (γιατί όχι; το ακούσαμε κι' αυτό) «επικίνδυνη ουτοπία».

Γιατί ο φασισμός μπορεί να χάθηκε, μα τα μιάσματά-του μένουν. Δέ σβήνουν τόσο γρήγορα τα κατακάθια μιάς προπαγάνδας που δούλεψε χρόνια για να οχλοποιήσει τους ανθρώπους, ούτε το πνεύμα του φανατισμού που σπρώχνει μια θεωρία ως τους πύθ απίθανους λογικούς εξωφρενισμούς, ούτε η ειδωλολατρική προσήλωση σε βάρβαρα τοτέμ, που υπερθεύουνε τις ομαλές σχέσεις της πολιτείας και του ατόμου, ως που το τελευταίο να χάσει το δικαίωμα να στοχάζεται, να αισθάνεται και να πλάθει την ευτυχία-του κατά τη θέλησή-του.

Μάθαμε τόσο καιρό να ζούμε και να κινιούμαστε σαν όχλος. Πώς θα ξαναγίνουμε άνθρωποι; Και ίσως να γεννιέται το ρώτημα: ποιος γνιάστηκε ποτέ να μας κάνει ανθρώπους; Και πάμε βαθύτερα, και γυρίζουμε πίσω, και γυρεύουμε να βρούμε τις πηγές που μας θρέψανε από τα πρώτα χρόνια-μας, και αναζητούμε αυτούς που οδήγησαν τα πρώτα-μας βήματα. Και βρίσκουμε το σκολιό, που μας έδωσε γνώσεις—πολύ αμφίβολες—μα γνώση καθόλου. Και τον κίτρινο τύπο τον διεφθαρμένο από την πολιτική. Και τον πνευματικό οδηγό που ζούσε—και καλοζούσε—από το εμπόριο του νού-του, χωρίς να γνιάζεται για τίποτε άλλο. Ωστόσο, επειδή τ' αμόλευτα νιάτα βρίσκουνε κι' ανοδήγητα τη δύναμη να θυσιαστούνε για ότι πιστεύουνε, δεν είχανε τα πάντα χαθεί. και έγινε η Αλβανία, και έγιναν κι' άλλα σπουδαία και καλά, και αγνά. Μα η ζωή είναι πιο δύσκολη από το θάνατο—κι' αυτή είναι που τώρα ξανοίγεται μπροστά-μας. Πώς θα την αντικρύσουμε και πως θα την κάνουμε αξία γι' ανθρώπους λύτερους; Άς μη γελιόμαστε. Οι περισσότεροι από μās μπορούν να ζούνε ήσυχοι και με τη συνείδηση αναπαμένη μέσα στα φοβερότερα εγκλήματα, αρκεί να μην είναι κίνδυνος γι' αυτούς τους ίδιους. Διαβάσαμε λογοκριμένα έντυπα με την πιο απόλυτη μακαριότητα. Ζήσαμε μες στην τροπή χωρίς αυτό να μας βαραίνει. Τα πολιτικά συνθήματα πήρανε τη θέση της ανύ-

παρχτής συνείδησής-μας. Τα μικρά-μας συμφέροντα λάβανε το λόγο και μιλήσανε με «ειρή» αγανάχτηση Ζήσαμε και φερθήκαμε—οι πολλοί—σαν όχλος Και εκείνοι που απο τη φύση του έργου-τους φαινότανε ταγμένοι να κρατήσουν άσβηστο το πνεύμα της αξιοπρέπειας και της λευτεριάς, που, σαν πνευματικοί άνθρωποι, είτανε οι μόνοι σε θέση ν' αναμετρήσουν τον ξεπεσμό και την κατάντια που είναι η αφεύγατη μοίρα ενός λαού όταν απαρνιέται τις ελευθερίες-του, ούτε αυτοί δέ φάνηκαν άξιοι της αποστολής-τους. «Όχλος εί, και εις όχλον απελεύσει».. Πιστέψαμε σ' αυτούς, γιατί υπερδέψαμε τα πράγματα Άλλο πανεπιστήμια, καλαμάρια και φυλλάδες, και άλλο συνείδηση, μυαλό και τόλμη Οι πρώτοι είναι εκείνοι που αποτελούνε τη «διευθυνόμενη διάνοια», αυτήν που πουλιέται απο δειλία, ανοησία και συμφέρον στο κάθε καθεστώς της βίας, στον κάθε διχτάτορα, στο κάθε οχλοκρατικό ρεύμα. Αυτή είναι πάντα έτοιμη ν' αμαρτήσσει απέναντι σε ότι υψηλότερο κι' ευγενικώτερο πίστεψε ποτέ ο άνθρωπος. Είναι αυτή που δουλεψε στις λογοκρισίες, ντόπιες και ξένες, που λιβάνισε ένα καθεστώς που καταργούσε κάθε λευτεριά, οι άνθρωποι που σύρθηκαν μέσα σε σάλες για ν' απαρνηθούν—στο όνομά-μας—ότι πιστεύαμε, και να χειροκροτήσουν ότι ούτε αυτοί οι ίδιοι δέν πιστεύανε Η «διευθυνόμενη διάνοια», που είναι πάντα στη διάθεση του πλειοδότη, ουραγός του όχλου, τηλεβόας στα χέρια κάθε κατάστασης που επικρατεί. Είταν και θα είναι ο οργανωμένος όγκος που έχει να χτυπηθεί θανάσιμα μ' αυτόν ο κάθε μοναχός και λεύτερος άνθρωπος που μες στη συνείδησή του παίζεται τούτη τη στιγμή μια τραγωδία που ξεπερνάει τη φαντασία του πιο μεγάλου ποιητή. Οι δυνάμεις της βίας στρατιωτικά νικηθήκανε, μα τούτες οι άλλες, οι ύπουλες, οι ελισσόμενες, κινιούνται έτοιμες να δηλητηριάσουν κάθε καθαρή προσπάθεια προς το καλό και το τίμιό Έργο μεγάλο αρχινάει Η επιτυχία του θα δώσει το μέτρο της ζωντάνιας μας και θα μας δείξει αν είμαστε άξιοι στην ειρήνη, όπως φανήκαμε άξιοι στον πόλεμο, να περιφρουρήσουμε μια λευτεριά που είναι δικαίωμά-μας αναφαίρετο.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΛΚΑΝΗ

Θ Ε Α Τ Ρ Ο

Η πληθώρα της ύλης δέ μας άφησε σε τούτο το τεύχος τόπο για τη θεατρική κριτική, που περιλαμβάνει τα κυριότερα από τα έργα που παίχτηκαν απο την απελευθέρωση και ύστερα. Θα δημοσιευτή στο έρχόμενο τεύχος.

ΜΙΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Η ίδρυση χωριστής Λογοτεχνικής Ακαδημίας φαίνεται πως ναυάγησε για την ώρα. Τα μέλη της Ακαδημίας Αθηνών δέν είδανε με καλό μάτι αυτή την καινοτομία και την τσιπιλίσανε.

— Μαθαίνουμε τώρα πως οι τρεις λογοτεχνικές έδρες που χηρεύουσε στην τάξη Γραμμάτων της παλιάς Ακαδημίας θα δοθούνε σύμφωνα με τον κανονισμό, δηλαδή ύστερ' απο εκλογή

— Εισηγητής, λένε πως θα οριστεί ο ακαδημαϊκός Νίκος Βέης πανεπιστημιακός καθηγητής της νεοελληνικής φιλολογίας, που είναι και ο ίδιος παλιός λογοτέχνης

— Γιατι στο «Νουμά» πρωτοφάνηκε τέτοιος με τα περίφημα εκείνα ερωτικά-του γράμματα στη «Δάφνη».

— Ο κ. Βέης είναι πολύ κατάλληλος γι' αυτή τη δουλειά, γιατί ξέρει καλά πρόσωπα και πράγματα, και δέ δίνει προσοχή στις ενέργειες και στην κίνηση που γίνεται στα φιλολογικά και πολιτικά παρασκήνια

— Ωστόσο η ιδέα της χωριστής Λογοτεχνικής Ακαδημίας μένει καθώς και η ελπίδα. Εκείνο που πρέπει να τονιστεί είναι πως το νέο κράτος ανάγκη να φροντίσει είτε με τον έναν, είτε με τον άλλο τρόπο, να δώσει στους λογίους-μας τα μέσα για να μπορέσουν να αφιερωθούνε στην καλλιέργεια του ταλέντου-τους. Χρειαζόμαστε καλλιτέχνες και όχι ερασιτέχνες.

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α

Όπως κι' οι θεατρικές κριτικές έτσι και τα κριτικά σημειώματα που θα μιλούνε για τα νέα βιβλία σε τούτη τη σελίδα θα δημοσιευτούνε στο ερχόμενο τεύχος.

Α Λ Λ Η Λ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Σε τούτη τη στήλη θα δινουμε σύντομη απάντηση στα ερωτήματα των αναγνωστών-μας και θα λέμε με λίγα λόγια την κρίση-μας για τη συνεργασία που ο καθένας μπορεί να μας στέλνει.

Ε Π Ι Γ Ρ Α Μ Μ Α**Σ Ε Α Υ Σ Τ Η Ρ Ο Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Ο**

Σου λείπει τ' άκουσμα τ' αφτιού κ' η μου-
[ρουδιά της μύτης.
κι' ανυποψίαστος, περνάς απ' όλα τα ζη-
[τήματα.

Μα εσύ για πείσμα φύτρωσες μέγало-
[τεχνοκρίτης,
και μας σερβίρεις σοβαρός τα κριτικά-
[σου κρίματα.

ΠΙΚΡΑΓΚΑΘΗΣ